

HET ATELIER

Jean-Claude Grumberg

Nederlandse vertaling: Herman Fabri

Dit bestand is een **digitaal leesexemplaar** van de Theaterbib van OPENDOEK vzw.

Dit bestand mag **niet gekopieerd, geprint of verspreid** worden.

Als je dit stuk wilt spelen, kan je de rechten aanvragen bij ALMO en UNISONO.

Je kan de rechten bij ALMO aanvragen via brenda@almo.be, en repetitiebrochures bestellen via www.almo.be.

Een aanvraag bij UNISONO kan je doen via de OPENDOEK-site: www.opendoek.be/auteursrechten-aanvragen.

Wij geven je aanvraag door aan UNISONO, en zorgen voor een ledenkorting.

Met vragen kan je altijd terecht op theaterbib@opendoek.be, of op 03/222 40 95.

Veel leesplezier!

LEESEXEMPLAAR
maarten.verest@gmail.com

HET ATELIER

JEAN-CLAUDE GRUMBERG

ALMO Toneelmanuscript

AUTEURSBUREAU ALMO bvba
Jan Van Rijswijcklaan 282
B - 2020 ANTWERPEN
Tel. 03/260.68.16/17
bestellingen@almo.be
algemene info : www.almo.be

LEESEXEMPLAAR
maarten.verest@gmail.com

HET ATELIER

(L'Atelier)

JEAN-CLAUDE GRUMBERG

PERSONAGES :

Mad. Hélène
Mad. Simone
Mad. Laurence
Mad. Gisèle
Marie
Mimi
Monsieur Léon
Eerste perser
Jean (tweede perser)
Max
1e Machinewerker
2e Machinewerker
Jongen

AANDACHT !

Voor dit werk geldt speciale toelatingsaanvraag !

LEESEXEMPLAAR
maarten.verest@gmail.com

EERSTE SCENE : Op proef.

Heel vroeg in de morgen in 1945. Simone zit te werken op het eind van de tafel. Haar rug naar het publiek. Rechtstaand aan een andere tafel is H el ene, de vrouw van de baas, ook aan 't werken. Af en toe kijkt ze even naar Simone.

HELENE Mijn zuster hebben ze ook gepakt in '43.

SIMONE Is ze teruggekomen ?

HELENE Nee... ze was 22 jaar. *(stilte)* U werkte voor uzelf ?

SIMONE Ja, mijn man en ik. In het drukke seizoen namen we er een naaister bij... Vorige maand heb ik de machine moeten verkopen. Ze was wel kapot... Ik had ze liever niet verkocht...

HELENE Een machine is natuurlijk wel ...

SIMONE *(knikt van ja)* Ik had ze liever niet verkocht.... Ik kon er kolen voor krijgen en ... *(stilte)*

HELENE Hebt u kinderen ?

SIMONE Ja, twee jongens ...

HELENE Hoe oud ?

SIMONE Tien en zes ...

HELENE *(knikt)* Dat is een goed verschil... Tenminste dat zeggen ze toch. Ik heb geen kinderen ...

SIMONE Ze trekken goed hun plan. De oudste zorgt voor de jongste. Ze waren op de buiten, in de vrije zone. Toen ze terugkwamen moest de oudste zeggen wie ik was. De kleine verstopte zich achter hem, hij wou me niet zien. Hij zegde "madame" tegen mij. *(zij lacht)*
(Gisèle komt binnen. Ze blijft even bij de kapstok staan die door de perser gebruikt wordt om de afgewerkte kledingstukken aan op te hangen. De naaisters gebruiken hem als garderobe. Ze trekt haar jas uit, doet haar werkschort aan en gaat naar haar plaats. Ze groet H el ene en Simone met een hoofdknik. H el ene stelt haar voor)

HELENE Mad. Gisèle ... Mad. Simone voor de afwerking.

(Gisèle knikt. Simone en Gisèle geven mekaar nog een knikje en een glimlach. Gisèle is al aan 't werk. Mad. Laurence komt binnen, op de voet gevolgd door Marie. Beiden groeten Mad.H el ene met luide stem)

MAD.LAURENCE & MARIE - Goede morgen Mad. H el ene.

(Ze verkleden zich. Ze trekken hun werkschorten aan. Mad.Laurence daarentegen neemt haar tijd. Ze trekt zelfs haar schoenen uit en verwisselt ze voor pantoffels. Ze gaat traag naar haar plaats aan het eind van de tafel tegenover Simone, op een hoge kruk met haar rug naar het raam. Zo kan zij de hele situatie overzien. Simone heeft hen om beurten toegelachen. Hélène staat voor haar tafel en rijgt in hoog tempo voeringen op de voorkant van de colbert ; Mimi komt binnen, kennelijk zeer gehaast. Ze wordt onmiddellijk gebroet door een opmerking van Gisèle)

- GISELE Ge zijt toch nog uit uw bed gekropen vanochtend ?
(Mimi trekt haar werkschort aan en antwoordt met een gebaar van "Breekt mijn mond niet open". Hélène stelt Mimi voor)
- HELENE Mademoiselle Mimi ... Mad. Simone.
(Simone lacht naar Mimi. Terwijl Mimi gaat zitten reikt ze Simone plechtig de hand. Daarna begint Mimi te werken. Mimi hindert met haar naald Mad. Laurence. Mad. Laurence schuift met haar kruk van haar weg)
- LAURENCE Ge zult mij nog eens een oog uitsteken...
(Mimi gaat er niet op in en werkt rustig verder. Stille. Gisèle zit, zonder er bij na te denken, te neurien)
- HELENE Ge zijt zo goed gezind, Mad. Gisèle.
- GISELE Ik ? Nee, waarom ?
- HELENE Omdat ik u zo hoor zingen.
- GISELE Ik zit niet te zingen, Mad. Hélène. Ik ben niet in de stemming. Zeker niet in deze tijd. *(ze weent bijna, Marie en Mimi lachen)*
- LAURENCE *(die Simone inspekteert)* Deed u vroeger ook fijn naaiwerk ?
(Simone knikt van "ja") Dat kunt ge goed zien. Ge maakt van die kleine fijne steekjes.
(Plotseling verschijnt het hoofd van Meneer Léon uit de deur die naar de andere vertrekken van het atelier leidt)
- LEON *(roept)* Hélène, Hélène ... *(hij heeft een telefoon in zijn hand. De naaisters schrikken heel hard, en beginnen daarna te lachen. Hélène zucht. Léon zegt verder aan de telefoon)* Maar nee, ik ben niet kwaad. Gij levert niet op tijd en ik ben niet kwaad...!
(Hélène komt bij hem en samen verdwijnen ze in de ruimte ernaast)
- GISELE Dat begint weer goed ... als hij 's morgens al zo aan 't brullen is....
(ze maakt haar zin niet af)
- LAURENCE Er zit weer een haar in de boter.

- SIMONE Is hij altijd zo ?
- LAURENCE Monsieur Léon ? Ge hebt hem nog niet gezien ? Dan zullen we uw plezier niet bederven.
- MIMI *(met een zeer schorre stem, bijna toonloos)* Dat ga ik zeggen.
- LAURENCE Wat ?
- MIMI Dat ga ik zeggen.
- LAURENCE Maar wat ?
- MIMI *(nog steeds heel schor. Ze blijft zo praten tot aan het eind van de scène)*
Dat wat ge gezegd hebt over Léon, ik zal 't hem zeggen.
- LAURENCE *(de andere tot getuigen nemend)* Dat zal niet zijn. Gij zijt een zot kieke. Wat heb ik gezegd hé ? Wat heb ik gezegd ?
(Mimi schraapt haar keel zonder antwoord te geven. Marie houdt met moeite haar lachen in. Laurence werpt haar een vernietigende blik toe)
Kunt ge u amuseren ? Moet gij daarmee lachen ?
- MARIE 't Is haar stem... *(tegen Mimi, terwijl ze hard begint te lachen)* met ... uw stem...
- MIMI *(nadat ze haar stem geschraapt heeft)* Daar moet gij mee lachen. Het doet u niks dat ik keelpijn heb. *(Marie schudt haar hoofd. Mimi ziet het en zegt :)* Alleen stommerikken lachen met andermans miserie. *(Marie bedankt haar lachend)*
- GISELE Lachen is gezond ... Dat vervangt vlees ...
(Mimi moet hoesten ; Simone rommelt in haar tas en haalt er een doosje bonbons uit, ze geeft het aan Mimi)
- SIMONE Dat is goed voor de keel ...
- MIMI *(neemt ervan)* Bedankt...
(Simone biedt de anderen er ook een aan. Ze nemen er een)
- GISELE *(tegen Simone)* Ge kunt direct zien dat een vrouw kinderen heeft ... *(Simone knikt)* Hoeveel ?
- SIMONE Twee.
- GISELE Daar hebt ge uw handen mee vol, hé.
- MARIE *(leest)* Pectorines, kalmeert de hoest, ontsmet en verfrist de adem.

- MIMI *(valt Gisèle in de rede)* Waarom hebt gij nooit jappekes bij ? Gij hebt toch ook kinderen.
- GISELE Mijn eigen kinderen krijgen nooit bollekes, of zoudt ge soms willen dat ik ze speciaal voor u koop ?
- MIMI Ja, en waarom niet. Gij brengt nooit iets mee.
(Gisèle is sprakeloos)
- LAURENCE *(tegen Mimi)* Gij zoudt u beter vandaag in acht nemen en uw stem sparen. *(Mimi lacht schor - Laurence gaat verder)* 't Is voor uw eigen goed. Natuurlijk, als ge denkt dat ge iets belangrijks moet zeggen ... *(korte stilte, dan gaat ze verder)* Alhoewel een rustige dag zou ook ... *(Mimi hoest opzettelijk in Laurence's gezicht. Laurence onderbreekt zichzelf, wijkt enigzins achteruit, zegt dan met grote waardigheid :)* Zou ik misschien nog wat gezonde lucht mogen hebben om te ademen ?
- GISELE & MARIE - *(samen)* Allé toe ...
- MIMI Wat, wat zegt ze ?
(Laurence legt het stuk dat ze juist klaar heeft naast zich, staat op en gaat de kamer uit. Mimi zegt in haar rug :)
Ze moet nog rapper dan gewoonlijk, ze zou met haar lek eens beter naar de loodgieter gaan ... *(maar haar stem schuift uit, ze verslikt zich en hoest. Simone haalt haar doosje weer tevoorschijn. Mimi weigert met een gebaar)* Houdt ze liever bij voor uw klein mannen...
- MARIE *(nadat ze op de rug van Mimi geklopt heeft)* Waar hebt ge die valing opgedaan ?
- MIMI *(trekt haar schouders op)* 'k Weet het niet. 'k Ben gisterenavond gaan dansen en toen ik naar huis ging ben ik kletsnat geworden.
- GISELE Heeft het vannacht geregend ?
- MIMI *(schudt van nee)* Ik ben in de goot gevallen. *(Marie moet lachen)*
Lacht maar, lacht maar ... Ik was met mijn vriendin, met Huguette ...
- GISELE Die dikke....
- MIMI Die is niet zo dik...
- GISELE Huguette daar zegde gij toch "dikke koei" tegen.
- MIMI Ja, maar dat wil niet zeggen dat ze zo dik is, ze doet dik ... Gisteren gingen we samen uit, en ik had mijn schonen uitgedaan om beter te kunnen dansen, en ik heb ze niet meer teruggevonden...

(Marie lacht zich een ongeluk. Simone begint ook hikkende geluiden te maken)

GISELE Ge zijt uw schoenen verloren ...

MIMI Ja, ze zijn gerat.

GISELE Doet gij tegenwoordig uw schoenen uit om te dansen ?

MIMI Swingen ... om te swingen. Awel, daar waren twee Amerikanen die ons naar huis wilden brengen en die ene droeg mij "omdat mij pretty feets niet zouden vuil worden", en ik weet niet wat ze allemaal broebelden, maar op een zeker moment vraagt die Amerikaan iets aan mij en ik versta het niet, maar ik knik van "ja" en mijn vriendin ook - gooit die smeerlap mij toch languit in de goot, zeker. Ik wat kletsnat, en Huguette en die Amerikaan lagen krom van het lachen, en dan kregen we nog ruzie. (ze hoest weer, het praten kost haar steeds meer moeite) Vanmorgend werd ik zo wakker, ik kan niet meer klappen.
(Gisèle en Marie en Simone stikken van het lachen)

LAURENCE (komt terug, gaat weer op haar plaats zitten en zegt :) Gaat het weer over mij ?
(Gisèle, Marie en Simone schudden van "nee"; terwijl ze nog steeds ontzettend moeten lachen - Laurence, tegen Simone die uit beleefdheid tegen haar, haar lachen tracht te bedwingen) U zijt het hier al goed gewoon. Maar geneer u niet, ik ben dat hier gewend. Zij stookt iedereen tegen mij op.
(Simone kan zich niet beheersen. Ze lacht maar door, steeds zenuwachtiger en zich verontschuldigend)

GISELE (tegen Laurence) We hebben geen woord over u gezegd ... geen woord.

MIMI (tegen Gisèle) Laat maar... Ge moogt niet liegen, en wat dat "gij" allemaal hebt gezegd... (ze maakt een gebaar naar Gisèle. Simone heeft nu haar zakdoek in haar gezicht en werkt niet meer. Ze bet haar ogen en verontschuldigt zich voor elk nieuw lachsalvo. Mimi gaat verder met haar verhaal)
Dat komt ervan als ge dat geknauw niet verstaat. Huguette zegde nog dat ik met mijne kop niet van "ja" had mogen knikken. (ze spreekt die zin op z'n Amerikaans uit)

MARIE Waren ze zat ?

GISELE Zijt gij daarnat en op uw blote voeten naar huis moeten gaan ?

MIMI Mijn kled plakte aan mijn billen. Het is nog gekrompen ook... dat is een smeerlapperij, die Fibrane.

(Ze beginnen allemaal weer te lachen, behalve Laurence die haar gezicht in de plooi houdt. Mimi doet de Amerikanen na. Het wordt langzaam aan weer rustig)

- GISELE Hoe kunde gij dat volhouden van elke avond te gaan dansen ?
- MIMI Ik ga niet elke avond. Gisteren ben ik geweest ...
- MARIE *(tegen Simone)* Gaat gij soms ook dansen ?
(Simone schudt nee met haar hoofd, al lachend)
- GISELE Ze heeft gezegd dat ze kinderen heeft.
- MARIE Is 't verboden van te gaan dansen als ge kinderen hebt ? *(Gisèle schudt geërgerd het hoofd)* Ge moogt zelfs met uwe man gaan dansen, is 't niet ?
- SIMONE *(om het gesprek af te breken)* De laatste tijd ga ik niet meer dansen.
- GISELE Ziet ge't.
- MARIE Maar vroeger wel.
- SIMONE Zo af en toe, ja ...
- MARIE Uw man vindt dat niet plezant ?
- SIMONE *(na een korte stilte)* Hij is niet hier. Hij is gedeporteerd. *(korte stilte)*
- MIMI *(gaat verder met haar schorre stem)* Als ik nog aan die rotzak van een Amerikaan denk - Misschien heeft hij mijn schoenen wel gepikt...
- GISELE Dat is uw eigen schuld. Ge hadt ze niet moeten uitdoen. Zoiets heb ik nooit gedaan ..
- MIMI Zijt gij ooit wel eens gaan dansen ?
- GISELE Natuurlijk.
- MIMI Zonder liegen ?
- GISELE Toen dat ik jong was.
- MIMI Zijt gij ooit jong geweest ? Zonder liegen ?
- GISELE In alle geval : ik heb nooit met gamellenboeffers gedanst.
- MIMI Waarom niet, als het geen MOFFEN zijn kan dat geen kwaad.

- GISELE Moffen of geen Moffen, er zijn dingen die een mens niet doet ...
(keert zich naar Simone) Pardon, ik wil zeggen dat de Amerikanen
ons ook... (ze zwijgt)
- MIMI (na een tijdje) Vooruit zeg op. Komaan, spreek het uit. Zegt alles
...
- LAURENCE Wat wilt u juist zeggen, Mad. Gisèle ?
- GISELE Niks, niks...
- LAURENCE U zag de Duitsers liever dan de Amerikanen ?
- GISELE Dat heb ik niet gezegd. Doe me geen dingen zeggen die ik...
- LAURENCE (steeds meer verzoenend) Ik wil zeggen dat wat betreft de
uniformen...
- GISELE Ze zagen er misschien wel beter uit ja, alhoewel ze zijn toch
allemaal hetzelfde hé...
- MIMI Wilt ge dat ze terugkomen ? Miste gij uw moffen ?
(Ze fluit naar de coulissen. Gisèle haalt haar schouders op. Stilte)
- LAURENCE Het is toch waar, toen de Amerikanen er nog niet waren zaten we
te bidden dat ze rap zouden komen, en nu dat ze er zijn bidden we
dat ze rap vertrekken.
- MIMI Zo denkt gij erover, mij generen ze niet. Ze mogen alleen mijn
schoenen niet pakken, en mij in 't water gooien.
- LAURENCE Volgens mij misschien ze een beetje...
- MARIE Heeft er ene iets gemist bij u, Mad. Laurence ?
(Mimi barst in lachen uit en Laurence haalt haar schouders op. De deur
gaat open en Hélène roept)
- HELENE Mad. Simone asjeblief.... (Simone staat op en legt haar werk neer)
Nee nee, breng dat maar even mee...
- GISELE Hebt ge al over uw loon gesproken ? (Simone schudt van nee) Niet
over uw oren laten krabben hé.
- MARIE (fluistert als Simone weggaat) Pas op, zijn handen zijn precies
krabbenpoten.
(Simone gaat weg)
- LAURENCE (tegen Marie) Wat zegt ge ?

- MARIE Wanneer ?
- LAURENCE Hadt ge het over krab ?
- MARIE Ik zei dat zijn handen juist krabbenpoten zijn.
- LAURENCE *(na een ogenblik)* Dat versta ik niet.
(Marie haalt haar schouders op. Mimi doet een krab na)
- GISELE Hij valt goed mee...
- MARIE *(geërgerd)* Dat had ik toch niet gezegd ...
(Stilte)
- MIMI *(tegen Marie)* Zij ook...
- MARIE Hé ?
- MIMI *(maakt een gebaar naar de stoel van Simone)* Zij OOK !!!
- MARIE Wat zij ook ...? *(Mimi maakt met haar hand een Jodenneus na)* Gij zijt zot.
- MIMI Echt waar.
- MARIE Dat geloof ik niet ...
- MIMI Ik zie dat direkt, dat is heel simpel.... ik zie dat direkt.
(Marie trekt haar schouders op)
- GISELE Ze valt goed mee, in ieder geval.
- MIMI Oh lala, 't is niet waar. Iedereen "valt goed mee" vanmorgen.
- GISELE Ze staat me aan, dat is alles.
- MIMI Mij ook, mij ook, maar dat neemt niet weg dat zij ook...
- LAURENCE Ze heeft zo een rare lach. *(Stilte)*
- GISELE De sukkel zal niet veel reden gehad hebben om te lachen de laatste tijd. Met al haar miserie ...
- MIMI En dan, we hebben allemaal miserie ; zie naar mij, ik ben mijn schoenen verloren, alleen maak ik daar geen ...
- GISELE *(verwijtend tegen Marie)* Gij moest dan nog vragen of haar man graag danste.

- MARIE Ik kon dat toch niet weten...
- LAURENCE Er zijn zaken die ge aanvoelt...
(*Marie heeft haar stuk gedaan. Ze knipt haar kaartje eraf. Ze stopt het in haar doos. Ze is kwaad*)
- MARIE Ik heb niets meer te doen.
- GISELE Gaat dan ander halen.
- MARIE (*zonder op te staan*) Dat moet ik niet doen.
- GISELE Gij hebt liever een stuk minder af, dan uw gat op te heffen.
- MARIE Als ik dat één keer doe dan moet ik dat altijd doen ... Maar waarom heb ik geen werk meer ?
(*Simone is teruggekomen en is terug op haar plaats gaan zitten*)
- GISELE (*vraagt haar*) En ?
- SIMONE 't Gaat. Ik denk wel dat het gaat.
- LAURENCE Zijt ge goed overeengekomen ? (*Simone kijkt haar aan zonder haar te begrijpen*) Ge hebt toch gekregen wat ge gevraagd hebt ?
- SIMONE Ja, enfin, wat normaal is zeker ...
- GISELE Ge zult zien dat het hier goed is, en er is heel het jaar werk.
- MARIE (*steeds kwader*) Er is tegenwoordig overal werk.
- GISELE Juist, reden temeer, hier ook...
- MARIE Hoe vond ge onze aap ?
- SIMONE Gewoon... enfin... gewoon ...
- MIMI Maakt maar wat grotere steken nu, en als ge het hier wilt volhouden werkt dan maar wat tragers, anders ...
- HELENE (*die binnenkomt, tegen Simone*) Geeft gij altijd zo'n goede raad, mademoiselle Mimi ?
- MIMI (*begint te lachen*) Ik had u niet horen binnenkomen Mad. Hélène. U moet op het werk uw houten zolen aandoen en uw caoutchous bewaren voor 's zondags.
- MARIE Mad. Hélène, mijn stuk is klaar en...

- LEON *(komt binnen en is zeer nerveus - tegen Hélène)* Hebt ge het al gezegd?
- HELENE Nee, ik kom...
- LEON Waar wacht ge dan op...
- HELENE Ik kom juist binnen zeg ik, en ik ga het hun zeggen.
- GISELE Wat is er Léon ?
- LEON Zij zal het u wel zeggen, zij zal het u wel zeggen... *(gaat weg)*
- HELENE *(roept hem terug)* Nu dat ge toch hier zijt, zegt gij het dan.
- LEON *(uit andere kamer)* Als ik tegen u zeg dat gij het moet zeggen, dan moet gij tegen mij niet zeggen dat ik het moet zeggen.
- HELENE *(spreekt de naasters toe)* We hebben de stof niet aangekregen die ze ons hadden moeten leveren. Monsieur Léon heeft dus niet kunnen snijden. De machinewerkers gaan al naar huis ... en ... U maakt af waaraan ge bezig zijt en dan kunt ge ook naar huis.
- MARIE Wat ? *(Hélène is al weg)* Wat heeft ze gezegd ?
- GISELE Wat ga ik vanmiddag doen ?
- MIMI Gij moogt naar uw huizeke gaan, naar uw ventje ...
- GISELE Als ge denkt dat ge plezant zijt...
- MARIE Ziet ge nu hoe dat dat gaat ? Hij heeft zijn stof niet aangekregen, en wij zitten in de patatten. Het kan hem niet schelen dat wij voor niets komen. Ik kom van de hele andere kant van Parijs. "Ga maar naar huis". Dat is goed geregeld moet ik zeggen.
- LAURENCE Ziezo, dames...
(Ze staat op, stopt haar schaar in een doos en steekt ze in de schuif. Marie moppert nog steeds. Mimi doet haar lachend na. Gisèle en Simone blijven naast elkaar zitten en maken hun werk in stilte af)

EINDE

TWEEDE SCENE : Liedjes

Kort tegen het middaguur. Alle naaisters zijn er. De perser staat aan zijn perstafel. Gisèle neemt een tablet in, ze heeft hoofdpijn. In haar hand een glas.

MIMI Wat hebt ge ?

GISELE Ik heb hoofdpijn.

SIMONE Al goed dat het niet in uw voeten is.
(Gisèle probeert opnieuw haar ouwel binnen te slikken. Het lukt haar niet)

MIMI Krijgt ge't niet binnen ? (Gisèle schudt van nee) Ze heeft maar een klein gaatje in haar keel.
(Marie lacht)

GISELE (tegen Marie) 't Is al goed hé ...

MARIE Mogen we niet meer lachen ?

GISELE Niet altijd.

MARIE Als het van u zou afhangen nooit.

GISELE Ik wou dat ge in mijn plaats waart. (begint opnieuw te werken)

MIMI Allee denkt er niet aan...

GISELE Niet aan denken ? Ik heb koppijn zeg ik u...

MIMI Zingt wat, dat zet uw gedachten op iets anders. (Iedereen dringt aan. Gisèle schudt "nee" met haar hoofd) Doe niet flauw verdomme.

GISELE Ik heb geen goesting om te zingen...

MIMI Doe het dan voor mij, moeder kloek...

LAURENCE Ze heeft graag dat ge aandringt...

GISELE Zingt zelf... Potverdekke...

LAURENCE Als ik uw gave had, dan ...

GISELE Ja, goed wat siroop aan mijne baard smeren ...

MIMI (zingt) "Wat gaat ge met dat koeike doen Anne-marie, Marie Katrien..."

- GISELE Ik zou wel weten wat ik met dat "koeike" zou doen. *(stilte)* De beenhouwers gaan drie dagen per week dicht zijn.
- LAURENCE Niet voor iedereen. Van voor zijn ze toe, maar van achter zijn ze open.
- MIMI *(zingt)* "Van achter en van voor ge ziet er losse door..."
- GISELE *(terwijl Mimi zingt gaat Gisèle door met haar gedachte)* Dat is waar, er zijn er altijd die niets tekort komen.
- LAURENCE *(heel afgemeten)* Er zijn er, maar niet alleman.
- GISELE Ge vraagt u af hoe dat ze het doen ?
- MARIE Kunt ge over niets anders spreken ?
- GISELE Gij hebt goed "spreken"...
- MARIE Voor mij is dat toch hetzelfde.
- GISELE Gij hebt geen kinderen...
- MARIE En dan ? Mad.Laurence toch ook niet. Mimi toch ook niet ...
- GISELE Als ge jong zijt, kunt ge daar beter tegen... *(korte stilte)* Er is minder brood dan in '43.
- SIMONE 't Brood is ook niet goed van smaak.
- GISELE Ge kunt er weinig op zeggen, ze doen hun best met de revitaillering.
- SIMONE In de oorlog was er ook geen goed brood.
- GISELE Ja, maar dan was het oorlog... *(stilte)*
- LAURENCE Wat zou ik zaterdag kunnen klaarmaken ? Iets dat goed is en ook goed vult.
- MIMI Paardenvijgen.
- LAURENCE Allé, allé ...
- MIMI Wat ? Allé, allé ? Dat is goed en vult goed.
- LAURENCE Wij zijn met achten. Mijn man heeft volk gevraagd...
- MIMI *(valt haar in de rede)* Neemt er dan vier ... *(stilte)*

- GISELE Als het voor uw man is ...
- LAURENCE Wat is er van mijn man ?
- MIMI Dat hij een dwangarbeider is, is 't niet ?
- LAURENCE Hij heeft juist zoveel rechten als iedereen... juist zoveel rechten.
(Gisèle wil iets zeggen, maar houdt zich in. Ze zucht en herbegint te werken. Stilte. Gisèle begint onbewust te zingen, heel zacht voor zichzelf. Mimi maakt de anderen opmerkzaam en begint op een komische manier mee te zingen. Gisèle stopt. Opnieuw stilte)
- MIMI Allé Gisèlleke, vooruit.
- GISELE Denkt ge dat ik ht niet zie dat ge me uitlacht.
- MIMI Ik zong de tweede stem om het nog schoner te maken.
- GISELE Merci.
(Ze dringen allemaal nog eens aan. Gisèle weigert koppig, zonder een woord te zeggen)
- MIMI Gisèlleke, we gaan allemaal met onze rug naar u zitten. Dan moet ge niet verlegen zijn. De perser zal zich ook omdraaien. O.K., zoeteke, gij draait uwe kop om hé. Vooruit maskes, iedereen omdraaien... *(Ze draaien zich allemaal om. Mimi gaat voort met haar hoofd naar de perser)* Ge ziet het, niemand ziet nog naar u. En ik zing geen tweede stem niet meer, want ge hoort dat niet graag.
(Stilte. Niets beweegt er. Ze zitten allemaal met hun rug naar Gisèle. Gisèle zelf zit op haar gewone plaats. Ze heeft helemaal geen goesting om te zingen. De naalsters werken voort, ze zoeken hun scharen en hun garen op de tast, om toch maar niet met hun hoofd naar Gisèle te draaien. De perser strijkt, zijn hoofd nauwelijks afgewend. Plots begint Gisèle te zingen. Het is een zeer sentimenteel liedje. Ze zingt luid en met een tremelo. Marie begint eerste te lachen, dan volgt Mimi, Laurence en tenslotte Simone, maar Gisèle is al gestopt midden in een noot)
Waarom stopt ge ? *(Gisèle geeft geen antwoord)* Wat is er nu weer?
- GISELE Ge houdt de zot met mij...
- MIMI Dat is niet waar. We waren zelfs gepakt.
- GISELE *(wijst met haar schaar naar Marie)* Zij, zij, zij zit mij uit te lachen.
(Marie proest het uit van het lachen) Zeker en vast, het is geen swing, het is niet van de zazous. *(zingt kwaad)* "Ya des zazous dans mon quartier, boum boum boum tra, tra, la la tsoin tsoin".
- MARIE Ik heb niks gezegd.

GISELE Elke keer als ik zing lacht gij mij uit.... Waarom zingt ge zelf uw onnozele opzweepende liekens niet, in plaats van een ander te laten zingen. Iemand uitlachen is gemakkelijk. *(ze zingt - imiteert opnieuw het liedje van ZAZOU met een keelstem)*

MARIE Wat krijgt ze ?

GISELE Daarom gaat alles verkeerd, dat veegt aan alles zijn voeten, dat schreeuwt en krest gelijk wilde beesten, dat danst gelijk bezetenen, dat heeft voor niks respect niet meer, dat weet niet wat werken is. *(Mimi fluit het liedje waar Gisèle middenin gestopt is)* Ge kunt nog niet eens fatsoenlijk naaien, dat heb ik gezegd en ik ben niet de enigste, gelooft dat maar.

MARIE *(half overeind)* Zwijgt, hé, zwijgt ... *(Ze komt rechts, laat haar stuk vallen, grijpt de tafelrand vast en laat er alles afrollen)* Zwijgt, heb ik gezegd.
(Gisèle staat ook op. Mimi, Simone en Laurence naaien door terwijl ze proberen de klossen garen die her en der over de vloer liggen, bijeen te rapen. De perser heeft zijn ijzer neergezet, hij komt dichterbij)

MIMI Weg gij, niemand heeft u gevraagd...
(De machinewerkers steken hun hoofd uit de deur om te zien wat er gaande is. Gisèle geeft het eerst toe ; ze rent naar buiten en duwt de machinewerkers weg. Marie laat de tafel los en laat zich op haar stoel vallen. De machinewerkers vragen....)

MACHINEWERKER - Wat gebeurt hier ?

MIMI *(schreeuwt)* Laat ons gerust. Er is niks en we hebben hier geen venten nodig. Wij komen in jullie kot ook niet. 't Zou schoon worden.
(De machinewerkers druppen af. Marie is plotseling in tranen uitgebarsten met haar hoofd op de tafel. Ze herstelt zich vlug en begint te werken)
Amaai, dat is plezant hier, de één zit op het gemak te schreeuwen, en de ander hier... godverdomme ...
(Laurence schudt afkeurend het hoofd, en fluit iets tussen haar tanden)
Zwijgt, dat werkt op mijn zenuwen.
(Laurence doet gewoon voort. Stilte)

SIMONE Er zijn van die dagen dat alles tegenslaat. Zelfs mijn draad breekt altijd...

MIMI *(heeft haar stuk af, ze neemt geen ander, ze rommelt in haar mand, neemt haar gamel eruit en zegt :)* Daar laat ik mijn eten niet voor. Goed heet, gelijk de maskes van Parijs.
(Ze geeft haar gamel aan de perser, die zijn ijzers van het gaskomfort haalt en de gamel in de plaats zet. Hij vraagt :)

PERSER Zijn er nog ?

(Laurence geeft haar gamel, Marie gooit haar werk neer, staat op en bromt terwijl ze weggaat :)

- MARIE Ik eet beneden.
(Ze is al weg. Laurence, Mimi en Simone geven met een gebaar kommentaar op haar weggaan)
- MIMI *(besluit)* Plezant hé ...
- LAURENCE *(tegen Simone)* Hebt ge weer geen warm eten bij ?
- SIMONE Ik had geen tijd om het gereed te maken.
- LAURENCE 't Steekt u op de moeite hé...
- MIMI Ge moet goed eten, verdomme.... anders...
- LAURENCE U moet vooral vlees eten.
(Mimi en Laurence leggen hun couverts, of wat daar voor doorgaat, op hun deel van de tafel. In afwachting dat hun eten warm is beginnen ze terug te werken. Simone heeft ook haar stuk af, ze neemt een pakje uit haar tas en maakt zich gereed om te eten. Laurence, tegen Simone :)
Ge moogt van mij wat proeven...
- MIMI Is het vandaag met of zonder....Mad. Laurence ?
- LAURENCE Zelfs als het een dag zonder is, dan doe ik alsof het er een met is.
- MIMI Echt waar ?
- LAURENCE *(legt aan Simone uit, terwijl ze haar laat proeven)* Als ik ragout klaarmaak en ik heb geen vlees, dan doe ik er een paar blaadjes salie in, en als ge daarna een boereke moet laten, dan is het precies de smaak van vlees die terugkomt...
- MIMI En als ge een scheet laat ?
- LAURENCE Aub, hé, we zitten aan 't tafel...
- GISELE *(komt terug, ziet de lege stoel van Marie en vraagt :)* Waar is ze ?
- LAURENCE Ze eet beneden.
- GISELE Ach ja, er zijn van die mensen die zich nooit iets ontzeggen...
- MIMI Oh, oh....
(Ze maakt naar Gisèle een gebaar van 'zwijgt maar'. Gisèle trekt haar schouders op. Ze haalt haar gamel tevoorschijn en brengt het naar de perse)

- PERSER Krijgen we een tweede ronde ?
(Gisèle geeft geen antwoord. Ze vult een lege fles bij het kraantje achter de perstafel met de woorden :)
- GISELE Als we nu eens allemaal samenleggen om koolzuurtabletten te kopen, dan kunnen we bronwater maken zoveel we willen.
- MIMI Koopt gij ze, als ge toch geld genoeg hebt om in het water te smijten.
- GISELE Als het om mijn gezondheid gaat ben ik nooit gierig...
(Ze zitten allemaal te eten. Op de binnenplaats horen we een stem. Een man zingt "Les roses blanches". Ze luisteren al etend. Laurence heeft het raam opengedaan. Simone, die eerst gedaan heeft, staat op en gaat naar het raam. Ze leunt naar buiten om beter te zien. Mimi en Gisèle komen in beweging)
- MIMI Geven we knopen ?
- LAURENCE Nee, nee, die sukkelaar ...
- MIMI Hij krijgt vijf cent en een paar knoppen, dat maakt meer lawaai.
(Gisèle komt bij Simone staan, Mimi ook en ze gooit de centen en de knopen die in een stuk papier gewikkeld zijn naar beneden. De stem onderbreekt zijn lied om te bedanken)
- STEM *(roept)* Merci madame.... *(De stem zingt verder, de man is weer weg)*
- MIMI Hij zingt er maar één...
(Simone is weer op haar plaats gaan zitten. Ze heeft een nieuw stuk genomen. Mimi gunt zich vijf minuten rust na het eten. Ze rookt een sigaret, en kijkt hoe de anderen werken. Ze blijft verbaasd naar Simone kijken die zachtjes zich te hullen)

EINDE

DERDE SCENE : Natuurlijke selectie.

Aan het einde van de middag. 1946. Alle naaisters zijn aanwezig. Niemand aan de perstafel.

- SIMONE Gisteren heeft een man mij gevolgd...
- MIMI 't Is niet waar. Met zo'n gezicht dat gij trekt als ge alleen op straat loopt...
- GISELE Laat haar voortvertellen.
- MIMI Ik ben haar pas tegengekomen. Ik had er schrik van, precies een grijze muis, één twee, één twee...
- SIMONE Gisteren kom ik van het "Rode Kruis", ik moest daar een foto naar toe brengen...
- MARIE Van u ?
- SIMONE Nee, van mijn man, ik vind dat zo ambetant omdat ik er nog maar weinig heb. - Ik moet er maar altijd binnen brengen - enfin, zoals gewoonlijk ben ik weer aan 't lopen, ik zie niet voor of achter mij, ik moet in de rij staan - 't is aan mij - hup ik ben weer buiten, en ik bots tegen een man.
- MARIE Hoe zag hij eruit ?
- SIMONE Gewoon, een man - Ik zeg "pardon" en hij zegt pardon, we staan wat te stotteren, en zonder dat ik het weet moet ik tegen hem gelachen hebben.
- GISELE Nooit lachen... nooit lachen... ge moet ze uitmaken.
- SIMONE Ik had gelachen, 't was gebeurd, ik kon niet meer terug en bla bla bla.
- MARIE Wat zei hij tegen u ?
- SIMONE Ik weet het niet, ik heb niet geluisterd...
- LAURENCE Was hij brutaal ?
- SIMONE Nee, hij had het over mijn ogen, flauwe kul hé,... maar ik durde de metro niet meer uit.
- MARIE Was 't op straat of in de metro ?

- SIMONE Ik moest de metro wel nemen om thuis te geraken.
- GISELE Is hij u in de metro gevolgd ?
- LAURENCE Er zijn van die kerels die^mniets anders te doen hebben.
- SIMONE Dat zei ik ook tegen hem : "Hebt u niets anders te doen ?"
- GISELE Hebt ge tegen hem gesproken ? O God, ge moogt nooit spreken.
- SIMONE Op het laatst werd ik bang... Ik durfde aan mijn halte niet uitstappen...
- MARIE Was er veel volk in de metro ?
- SIMONE Niet heel veel, gelukkig...
- MIMI Wat kon hij doen ? Een kinneke maken dwars door uwe frak ?
- SIMONE Gij weet het weer... Ik had u eens willen zien...
- GISELE Met haar is het juist omgedraaid. Zij kan in de metro haar handen niet thuishouden, en de venten moeten gaan lopen als ze geen vader willen worden.
- MARIE Op die manier kunt ge heel goed iemand tegenkomen. Ik zeg tegen iedereen dat het op een bal was. Maar dat is niet waar.... We moeten alle dagen dezelfde bus nemen. Allé, wat is er dan gebeurd ?
- SIMONE Ik heb tegen een politie gezegd dat er een man achter mij liep ...
- MIMI En toen begon die politie met u te vrijen...
- LAURENCE Die zijn zo niet ... mijne man zou nooit...
- MIMI Die had het te druk met andere dingen. Ik krijg de schijt van een police, maar een vent die zegt dat ik schoon ogen heb...
- LAURENCE Zoiets doet de politie niet, ze verlenen dienst ...
- MIMI Breekt mijne mond niet open..
- GISELE Daar zijn er goei en slechte bij, zoals overal...
- MIMI *(doet ondertussen :) Kwek kwek kwek kwek*
(Laurence knikt instemmend naar Gisèle)
- LAURENCE Heel juist.

- SIMONE Diegene die in '42 zijn gekomen waren ook heel gediensstig. Er was zelfs ene bij die absoluut mijn valies wilde dragen tot aan het kommissariaat. *mf*
- GISELE Hebben ze u opgepakt ?
- SIMONE Ze moesten mij niet hebben maar mijn man. Hij was niet thuis en toen hebben ze mij en de kinderen maar meegenomen, naar het politiebureau. Daar heeft de kommissaris - ook een vriendelijke man - mijn papieren bekeken en me weer naar huis laten gaan. Hij zei dat ze geen Fransen arresteerden, dat ze daarvoor geen opdracht hadden.
- LAURENCE Was uw man dan geen Fransman ?
(*Simone schudt van nee*)
- MIMI Amaai, dan zijde gij door het oog van een naald gekropen.
- SIMONE Toen heb ik rap mijn valies terug gepakt, mijn twee jongens en ... alleen de oudste wilde zo niet vertrekken, hij was niet kontent : "Is er niemand die het pak van mijn moeder kan dragen ?" riep hij. "We zijn voor niets naar hier moeten komen". Ik heb hem bij zijne arm gepakt, ik heb hem uit zijn gelid getrokken denk ik, en we zijn naar huis gelopen. (*ze lacht, ze lachen allemaal*)
- GISELE Dat braaf bazeke...
- SIMONE Thuis miste ik maar één ding, een grote zakhorloge die mijn man nog van zijn vader had en die altijd op de keukenkast stond.
- MIMI Dat heeft er ene gedaan met nagels onder zijn schoenen.
- SIMONE Dat zou me verwonderd hebben, want het waren zo'n deftige mannen, gediensstig en zo... Degene die mijn man zijn komen halen dat waren andere ? Die traptten de deur in.
- MARIE Waarom deden ze dat ?
- SIMONE Ze hadden geklopt maar we deden niet open... De huisbaas zegt dat ik zelf een nieuwe deur moet laten maken, ik heb ze al wat laten repareren, maar als ge erop let dan ziet ge de strepen nog, 't is geen nieuwe deur... Hij zegt dat dat misstaat in de inkom... Hij zou beter alles opnieuw laten schilderen ... De verf komt er overal af... enfin... (*stille*)
- MARIE En om terug te komen op die man ?
- SIMONE Welke man ?
- MARIE Awel, die man. Hoe zag hij eruit ?

- SIMONE (ontwijkend) Een man ...
- MARIE Jong ?
- SIMONE Normaal...
- LAURENCE U had moeten zeggen dat u kinderen hebt of dat u heel haastig waart, er is altijd een manier om ze duidelijk te maken...
- SIMONE Dat heb ik gedaan. "Ik heb twee grote kinderen" zei ik. Ik hou van kinderen, zei hij.
- GISELE Nondedéke...
- LAURENCE Alles hangt van de toon af...
- SIMONE Wat wilt ge daarmee zeggen ?
- LAURENCE (herhaalt) Alles hangt van de toon af... (korte stilte)
- SIMONE Ik heb niks verkeerds gedaan, weet ge...
- MIMI Ze is weer azijn aan 't pissen...
- LAURENCE Dat is nu raar hé, maar dat overkomt mij nu nooit.
(Mimi begint te lachen)
Lacht maar, licht maar, maar ze voelen direkt met wie dat ze te doen hebben.
- SIMONE Ik heb hem gezegd dat hij zijn tijd verspeelde... Wat kon ik nog meer doen ?
- LAURENCE Niemand beschuldigt u hier.
- SIMONE Nu is het genoeg...
- GISELE Ge moet ze nooit antwoorden, ge moet ze uitmaken, alleen uitmaken...
(Stilte. Ze werken nu heel ingespannen om hun werk af te hebben zodat ze kunnen doorgaan. De avond is gevallen. Eén voor één bergen ze hun stukken op als ze gedaan hebben. Sommigen tellen hun kaartjes. Ze ruimen hun tafelgedeelte op. Daarna verkleedden ze zich en gaan weg. Hélène is binnengekomen, ze is voor haar rijgtafel gaan staan en aan het werk gegaan terwijl de naaisters weggingen. Op de perstafel ligt een stapel ongestreken kledingstukken. Hélène houdt een ogenblik op met rijgen als al de naaisters weg zijn. Ze begint op te ruimen. Ze is zichtbaar ontevreden, ze sorteert knopen die door mekaar liggen, ruimt klossen garen op, vouwt colberts op die nog niet af zijn. Ze hangt een paar kledingstukken op, die rondslingeren. Léon komt binnen, hij ziet naar de perstafel)

- LEON Hij is van heel de dag niet gekomen ?
- HELENE Wie ?
(Léon wijst naar de perstafel. Hélène haalt haar schouders op)
- LEON Iemand moet toch eens tegen hem zeggen dat hij op regelmatige uren moet komen. Het zij 's morgens of 's avonds... dan weten we wanneer we op hem kunnen rekenen.
- HELENE Zegt gij hem dat. (ze is weer bij de rijgtafel)
- LEON Waarom ? Waarom ik ? (stilte) Wat wilt ge daarmee zeggen ? "Zegt gij het hem". (stilte)
- HELENE (moeizaam) Ik kan hem niet aankijken...
- LEON Ziet er dan niet naar... spreek er tegen zonder dat ge hem beziet... (een pauze) Goed, goed, in orde, in orde.... ik zal 't zeggen. (hij gaat weg, maar komt op zijn passen terug en vervolgt) 't Is toch wel erg hé, omdat hij in een concentratiekamp heeft gezeten moet hij niet meer werken. Wat wilt ge zeggen met "Ik kan hem niet aankijken". Wat wilt ge daarmee zeggen ? 't Is een mens gelijk een ander, ja of nee ? (Hélène geeft geen antwoord) Wat heeft hij? Wat is er mee ? Wat mankeert er aan ? Hij is zo sterk als een beer. De hele dag staat hij daar met ijzers van 5 kilo in zijn handen. En als hij niet hier staat te persen, staat hij bij WEILL aan de kleine pers. En ik weet zeker dat hij 's avonds nog een derde post heeft, en 's nachts nog een vierde... het enige wat "ik" graag zou willen dat is, dat hij zegt wanneer hij bij WEILL is en wanneer hij hier is, dat is alles. Dat is alles. Ik wou dat ze allemaal zo waren als hij. Al mijn personeel. Hij staat aan zijn pers, nooit een woord, nooit een opmerking. Die weet wat werken is, neemt dat van mij aan. Die "DAAR" uit teruggekomen zijn, die weten wat. Dat is natuurlijke selectie, madame.
(Hélène zegt niets, ze is weggelopen, terwijl zij haar ogen afveegt. Léon loopt haar achterna)
Voilà... voilà, probeert dat nu serieus mee te diskuteren.
(Léon gaat weg en doet de lichten uit)

EINDE

VIERDE SCENE : Het feest

1947, einde van de middag. Iedereen is aan 't werken. Marie en Gisèle kijken hoe laat het is. Ze staan recht en beginnen aan het feest.

- GISELE *(tegen diegene die nog werken)* Vooruit stoppen, stoppen, we gaan stoppen. *(daarna, terwijl ze de tafel tegen de muur schuift)* Komaan, plaats maken, we gaan alles klaarmaken voor het feest.
- MIMI Is het gepermitteerd, ja, van eerst dit af te maken ?
- SIMONE *(terwijl ze rechtstaaf)* Doe dat morgen maar.
- MIMI *(werkt hardnekkig door)* Ze vrijt met Jan en alleman in de bus en dan moet ik nog een stuk laten vallen.
- MARIE *(trekt lachend het stuk uit Mimi's handen)* Vooruit ophouden.
- MIMI Daar krijg ik nu de schijt van, ben ik het die trouw ?
(Tijdens de scène heeft Laurence haar werkschort uitgedaan en haar jas aangedaan)
- MARIE *(die haar ziet)* Wat gaat u doen, Mad. Laurence ?
- LAURENCE Ik ga naar huis kindje.
- MARIE Gij blijft niet voor...?
- LAURENCE Ik kan spijtig genoeg de mensen waarmee ik moet werken niet zelf uitkiezen, maar wanneer er moet gefeest worden ... dan wens ikzelf te kiezen met...
- MIMI Feestjes vieren, dan zal ze niet dikwijls moeten kiezen.
- GISELE *(terwijl ze haar haar kamt)* Luister eens, Mad. Laurence, iedereen hier ziet u graag.
- LAURENCE Tatata, ik weet wat ik weet.
- MARIE Blijft voor mij, 't zou me zoveel plezier doen.
- LAURENCE Ik wens u veel geluk meisje, alles wat ge wensen kunt, maar mijn dag is om en ik heb geen goesting om mijn trein te missen.
- MIMI Laat haar toch gaan, als Mad. zich te goed vindt om met ons mee te feesten...

- SIMONE *(nadat ze zich ook gemaquilleerd heeft)* Mad.Laurence, ge moet juist van zo'n gelegenheid profiteren om vrede te sluiten.
- GISELE Juist, dat is gene dag om ruzie te maken.
- LAURENCE Zolang dat er achter mijne rug geroddeld wordt.... *(vlak bij de deur aarzelt ze)*
- GISELE Maar allé toe....
- SIMONE Wie zegt dat ? Hoe komt ge daarbij ?
- MARIE Dat is niet waar.
- MIMI Is dat over mij dat ge het hebt ?
- SIMONE Ze heeft over u niet gesproken.
- MIMI Hebt u het soms over mij ?
- LAURENCE Als ge u aangevallen voelt...
- MIMI Als ik achter uwe rug roddel dan is dat uit beleefdheid, verstaat ge dat.
- LAURENCE En verstaat gij dat ik daar niet van moet hebben. Ik kom niet uit zo'n achterbuurt als gij en ik kan mijn manieren...
- MIMI Schoon manieren...
- GISELE Rustig, kalm aan, geeft mekaar de hand en zand erover.
- MIMI Ik haar een hand geven, gij zijt niet goed zeker. Ik ben een fatsoendelijk maske.
- LAURENCE Dat is rap gezegd...
- MIMI O.K. Ge wilt dat ik in uw gezicht zeg wat ik achter uw gat van u denk ?
- LAURENCE Dat laat mij steenkoud. Goeie avond.
- MIMI *(belet haar weg te gaan)* Ach nee, hé. Dat zou te gemakkelijk zijn, eerst haar gift uitspeken, ons feest verpesten, en dan met hare kop in de lucht weggaan. *(ze heeft Laurence teruggeduwd tot in het midden van het atelier)*
- LAURENCE *(achteruit wijkend hysterisch)* Raakt me niet aan.

- SIMONE Mimi, Mad.Laurence, AUB.
- MIMI Wilt ge weten wat we van u denken : We schijten op al uw jannestreken. We schijten erop - hoort ge het nu ?... En nog iets dat ge goed in uwe kop moet steken - gij zijt niet geboren met die kruk aan uw gat.
- LAURENCE Waar heeft zij het over ? Waar heeft zij het over ? Laat mij gaan ...
- MIMI *(gaat verder)* Terwijl wij onze ogen zitten te verknoeien heel 't jaar door met dat elektrisch licht, zit Madame vlak bij het raam door een goddelijke voorrecht, alstublieft zenne.
- LAURENCE Dat is mijn plaats en ik moet geen andere plaats hebben en ik wil geen andere plaats.
- MIMI Morgen zit ik op die kruk, ik mag ook eens naar de conciërge lonken hé.
- LAURENCE Wablief ?
(Léon komt ontsteld binnen. Hélène volgt hem. Zij is gemaquilleerd, ze heeft een mooie jurk aan)
- LEON Wat is er nu weer ?
- LAURENCE Meneer Léon, Meneer Léon, ze zijn weer bezig.
- LEON Wie is er weer bezig ?
- LAURENCE *(wijst naar Mimi)* Zij wilt op mijn plaats zitten.
- MIMI Waarom zit zij aan dat raam vastgeplakt ? Waarom niet iedereen over toer ?
- GISELE De één week de een, de volgende week een ander. Dat zou toch veel eerlijker zijn hé.
- LAURENCE Ziet ge, ziet ge, ze zijn allemaal tegen mij.
- LEON Wat geeft dat nu van dichtbij het venster of van van het venster te zitten ? Het trekt hier overal.
- MIMI Dat is juist en we zijn bang dat ze ziek wordt.
- GISELE Fan kunnen wij ook wat verse lucht ademen.
- MIMI Wij zien niks, meneer Léon, in uwe vuile atelier. We kreveren onze ogen, weet gij wel wat dat wil zeggen ? En Mad. is baas over het venster en over 't zonlicht.

- LEON Maar wie spreekt er nu over de zon. Er komt hier nooit zon. Want vijf minuten later is het weer aan 't regenen.
- MIMI Als ge het raam wilt open zetten moet ge dat heel beleefd aan haar vragen, want Mad. heeft het koud, en als ge het dan terug wilt dichtdoen dan heeft Mad. het warm, want ze heeft vaporekens, op den duur hé...
- GISELE Zij kan altijd uit het raam zien als ze dat wilt, en ze zal ons niet zeggen wat ze ziet. Neem me niet kwalijk dat ik het zeg, maar ...
- LEON *(doet het raam open en kijkt naar buiten)* Maar er is niks te zien, alleen de binnenkoer, alleen de binnenkoer, voor de rest is er niks, helemaal niks.
- MIMI Juist en dat willen we dan zelf zien.
- LEON Bon, bon, prima, prima, ik heb het verstaan. Ze zeggen tegen mij, 't is feest. We gaan vandaag vroeger stoppen want Marie gaat trouwen. Ik zeg, akkoord waarom niet? Ik ben geen hond, we zijn geciviliseerd hé? Maar dan ineens is het revolutie. Awel, als het zo zit, dan geen feest, iedereen zitten en werken.
- MIMI *(valt hem in de rede)* We willen betere verlichting, we willen onze ogen niet meer kreveren, en zij moet niet meer voorgestoken worden, hier ... dat heeft lang genoeg geduurd. En we willen die kapotte krukken niet meer, we willen "stoelen".
- GISELE Hé ja meneer Léon, goede stoelen.
- LAURENCE *(tegen Léon)* Monsieur Léon, ze willen me niet omdat mijn man politie-beambte is. Dat is heel de kwestie, zeg het hun maar, ze zijn jaloers.
- SIMONE Maar wie spreekt er over uw man, Mad. Laurence, wie?
- LAURENCE Ja, mijn man is politiebeambte, inderdaad, en daar ben ik fier op...
- MIMI *(zingt)* Lopen, lopen, loop de gardeville is daar, de gardeville is daar...
- LAURENCE *(komt met gebalde vuisten op haar af)* En dan, en dan ...
(korte stilte. Mimi keert haar de rug toe en heeft moeite om niet te lachen)
- LEON Is 't bijna gedaan, is 't bijna gedaan?!
- MIMI *(tegen Gisèle)* Nu is het niet meer achter hare rug hé.

- LAURENCE Ge hebt nog veel meer gezegd, maar dat durft ge niet herhalen.
- MIMI Niet durven ? Wedden ?
- LEON Is het nu gedaan ? Afgelopen.
- MARIE Ge zijt stout, voor die éne keer dat ik eens ga trouwen.
- LEON Dat komt ervan, 't zal u leren, met al uw chichi en tralala. Resultaat, een vol uur verloren en iedereen aan 't schreeuwen.
(*Laurence wordt omringd door Hélène en Simone*)
- HELENE Blijft nog even, doe Marie een plezier.
- LAURENCE Nee, nee, en nog eens nee. Dat ze mij beledigen tot daar. (*ze maakt een gebaar van 'dat doet er niet toe'*) Maar dat ze mijn man beledigen, nee.
- SIMONE Niemand heeft iets over uw man gezegd, Mad. Laurence. We hebben hem nooit van ons leven gezien.
- LAURENCE Dat mankeert er nog maar aan. (*zachtjes tegen Hélène*) Hij heeft joden gered, weet ge.
- HELENE Zeker, zeker.
- LAURENCE En niet voor 't geld zoals veel andere, nee nee.
- SIMONE Doe uw mantel uit, anders gaat ge kou krijgen als ge buiten komt.
- LAURENCE (*laat haar mantel uittrekken, en vervolgt met gedempte stem*) Hij ging ze zelfs van te voren verwittigen.
- HELENE Maar wie denkt daar nu nog aan. Wie denkt daar nu nog aan ...
- LAURENCE Hij heeft zelfs risico's genomen, hij...
- LEON Hélène, de machinewerkers, doen die ook mee ?
- MIMI Ah nee, geen venten, dat is hier verboden voor venten.
- LEON En ik dan ?
- MIMI Gij zijt gene vent, gij zijt een aap. Wilt ge een banaan Jaquot ?
- LEON Ah, ah, ah, en de perser ? Dat is ook gene man ?
(*De perser verontschuldigt zijn aanwezigheid met een gebaar*)
- MIMI In elke harem is er één gesneden.

(De machinewerkers komen binnen)

MACHINEW. Aha, is 't hier te doen. En wie is 't feestvarken ?

LEON Marie gaat trouwen...

HELENE Het meisje van de kleine pers is al weg, we hadden haar vergeten te verwittigen.
(De machinewerkers komen rond Marie staan)

1e WERKER De enige die nog te kussen was gaat weg.

2e WERKER Waar is die gigolo van u ?
(Simone is het kado gaan halen terwijl Gisèle en Marie de flessen tevoorschijn halen)

SIMONE *(wacht tot het stil is en zegt dan :)* In naam van al mijn collega's...
(Marie begint te schreeuwen en omhelst Simone)

MARIE Dat had ge niet moeten doen. Dat had ge niet moeten doen.

SIMONE *(snikt ook en pakt Marie stevig vast. Steeds herhalen)* Ik hoop dat ge gelukkig wordt, ik hoop dat ge gelukkig wordt.

MIMI Daar hebt ge't al, tranen. Muziek verdomme, muziek. *(ze zingt. Alle aanwezigen kussen Marie die voor haar kado zit te schreeuwen)*

LAURENCE *(met haar jas aan, zonder tranen)* Ik heb ook betaald voor het kado, Marie, mijn beste wensen.

MARIE *(omarmt haar heel stevig)* Bedankt, wel bedankt.
(Léon komt lopend terug met een platenspeler en een paar platen. Hij zet een plaat op, het is een Jiddische Tango)

MIMI Wat is dat ?

LEON Een tango. Weet ge niet wat een tango is ?

SIMONE *(legt aan Mimi en Gisèle uit)* Nee, dat is geen Duits, dat is Jiddisch. *(Zij verfaald, hullend van het lachen, de zeer platvloerse tekst van de tango)*

GISELE Wat is dat, Jiddisch ?

SIMONE Dat wat de joden spreken.

GISELE En spreekt gij dat ook ?

SIMONE Ja.

- GISELE Dan zijt gij toch een jodin.
- SIMONE Ja, natuurlijk.
- GISELE Ja, natuurlijk, lomp van mij.... 't is waar, eigenaardig.
- SIMONE Wat is er eigenaardig ?
- GISELE Niks, ik wist dat meneer Léon er een was en zijn vrouw ook, maar gij... ik kan het mij niet voorstellen... 't is idioo hé... maar toch zijt gij dat hé... Eigenlijk zoudt gij mij dat kunnen uitleggen hoe dat het nu zat met de joden en de Duisters in de oorlog. (*Simone is sprakeloos*) Ik bedoel, hoe zal ik het zeggen, Joden en Duitsers, ja, neem me niet kwalijk, hoe moet ik dat nu zeggen...., hebben toch veel van mekaar, is 't niet ? Ik sprak er laatst nog met mijn schoonbroer over en die zei ook : Joden en Duitsers dat was voor de oorlog om zo te zeggen, twee handen op één buik. (*Simone geeft geen antwoord...ze kijkt Gisèle aan*)
- LEON (*terwijl hij met Héléne danst duwt hij de perser naar Simone toe*) Kunt gij dansen ?
- PERSER Ik ?
- LEON (*gooit hem in Simones armen*) Vraag haar dan, vraag haar dan, ze heeft maar twee kinderen en een appartement met 3 kamers. (*Iedereen lacht en drinkt. Héléne danst terug met Léon. Laurence zit in een hoek, haar tas op haar knieën, een glas in haar hand... Mimi danst nu met een machinewerker die haar probeert te knuffelen. De perser vraagt Simone om te dansen. Einde van de plaat. Léon haast zich om ze om te keren*)
- HELENE (*vlakbij het apparaat*) Hebt ge niks anders ?
- LEON Wat dan ?
- HELENE Ik weet niet, iets gewoner.
- LEON Ik snap niet wat ge wilt zeggen ?
- HELENE Dat doet haar geen goed.
- LEON Wat ? (*Héléne trekt haar schouders op, Léon bedwingt zich*) Wat doet haar geen goed ? (*Héléne trekt haar schouders op en gaat wat verder. Léon volgt haar terwijl de andere plaat bezingt. Het is een Jiddische wals*) Wat doet haar geen goed ?
- HELENE Ik heb niets gezegd. Ik heb niets gezegd. Dat doet haar heel goed.
- LEON Jawel, ge hebt wel iets gezegd.

- GISELE *(omhelst Marie)* Ik moet naar huis. Dat staat u binnenkort ook te wachten. Tien minuten te laat en 't zit er al tegen.
- LAURENCE *(is een beetje vrolijk)* Ik ga mee met u. Ge moet hem kort houden hé meisje... Ge moet hem kort houden, anders ...
- SIMONE *(tegen de perser)* Wilt gij ?
- PERSER Kunt gij daarop dansen ?
- SIMONE Een wals.
- PERSER Ik weet niet of ik ...
- SIMONE Gij moet alleen maar draaien.
- PERSER Houdt gij daarvan.
- SIMONE Van dansen ?
- PERSER Nee, van Jiddisch. *(neemt Simone vast)* Gaan we ?
- SIMONE We gaan.

EINDE

VIJFDE SCENE : 's Nachts.

In 1947. Het atelier is in het halfduister gehuld. Simone werkt in stilte. Voor haar op de tafel kaarsen of een olielamp. De perser zit op zijn tafel, hij wacht zonder iets te doen.

SIMONE Ze geven nog altijd geen overlijdensaktes af, er was een vrouw die tegen me zei dat ze haar hadden verteld dat een akte van afwezigheid voldoende is... Het hangt er vanaf waarvoor... om een pensioen te krijgen is het niet voldoende... Ze doen ons altijd nieuwe formulieren invullen, ge weet niet eens waar dat ge recht op hebt, niemand weer iets ... ze sturen u van het kastje naar de muur. *(stilte)* Omdat ge overal samen in de rij moet staan, begint ge mekaar op den duur te kennen, mensen beginnen met mekaar te praten, vertellen alles aan mekaar... O, dat geklets, het gaat maar door, het gaat maar door... Er zijn er die altijd alles weten... Het ergste dat zijn de moeders... Zijt gij ook al eens in Hotel Lutétia geweest ? *(De perser knikt ja)* Helemaal in het begin hadden ze me gezegd dat ik daar naar toe moest gaan voor inlichtingen, misschien dat iemand hem gezien had, enfin, ge weet wel : met foto's en ... ik ben er één keer geweest, ik durfde niet naar binnen. Er was een moeder, die pakte mijn arm vast en duwde met alle geweld een foto onder mijn neus, een foto van een prijsuitdeling. Ik zie die jongen nog voor me, van dezelfde leeftijd als mijn oudste, met een korte broek, en een plastron aan en een boek onder zijn arm : Prijs voor de beste leerling van de klas. Zij schreeuwde : "hij was altijd de eerste van de klas", ze wou me niet meer loslaten, "waarom huilt u", vroeg ze altijd... "waarom huilt u", maar kijk dan toch, kijk dan toch, ze komen terug, ze komen allemaal terug, 't is de wil van God, 't is de wil van God. Dan begon een andere vrouw haar te overschreeuwen en haar weg te duwen ... Ze hebben goed te zeggen dat er voor hun kinderen geen hoop meer is, maar die vrouwen staan daar, ze komen daar, ze praten ... Ik heb haar dikwijls terug gezien in de verschillende bureaus, altijd zotter en zotter... Ik heb een andere gezien die nooit vanachter in de rij wilde gaan staan, madame wilde altijd eerste geholpen worden, ik heb eens tegen haar gezegd : "Madame we zijn hier allemaal in hetzelfde geval als u, miserie is er nog genoeg voor iedereen"... Op de préfecture ben ik eens een madam Lévit, met een "t", tegengekomen, een heel lieve vrouw... heel vriendelijk, ze had echt geen geluk gehad, haar man is ook opgepakt in '43, maar hij was geen jood, kunt ge u dat voorstellen, hij heette alleen maar Lévit... Vanaf dat moment heeft ze niet opgehouden om alles af te lopen, in het begin, in de oorlog, om te bewijzen dat hij.... *(zij zoekt het juiste woord)*

PERSER *(helpt haar)* Onschuldig was ?

- SIMONE *(knikt)* En nu; zoals wij om te weten te komen wat er met hem gebeurd is, en om eventueel iets te kunnen ontvangen : 't is een vrouw alleen met drie kinderen, ze kent geen vak, ze kan niks... *(stilte. De perser kijkt haar aan zonder iets te zeggen. Stilte. Simone gaat door)* Ja, dat is het ergste, dat ge niets weet, van te denken dat hij nog ergens rondloopt, dat hij misschien zijn naam niet meer kent, dat hij mij niet meer herinnert, of de kinderen, dat komt voor, dat komt voor, maar ik zeg tegen mezelf dat betert wel met de tijd ... Op een goeie dag kom ik van de markt en ik zie een man met een cabas in zijn hand, langs achter, en ik weet niet waarom, maar ik zeg tegen mezelf, één seconde maar, dacht ik : dat is hem ... Met een cabas, 't is zot want hij wou nog niet eens brood halen, hij deed nooit commissies, daar had hij een hekel aan ... Ik wil maar zeggen, wat er allemaal soms door uw kop gaat... Voilà, ik ben klaar. *(Ze geeft hem het stuk aan. De perser steekt zijn lamp boven de tafel aan en begint te strijken)* In ieder geval, als ze op de prefectuur me geen overlijdensakte willen geven betekent dat toch dat ze nog hoop hebben, nietwaar, dat zij zelfs nog niet zeker zijn, anders zouden ze wel rap genoeg zijn om mij de papieren te geven en al de dossiers te klasseren, zodat alles in orde is en dat er niet meer over gesproken wordt.
(De perser klopt op de revers van het colbert om het in model te krijgen en om de stoom eruit te laten trekken. Het lijkt of hij vreselijk tekeer gaat, maar in feite doet hij niets anders dan wat strikt noodzakelijk is)
- LEON *(komt binnen en is opgewonden)* Zo aan 't vrijen in 't donker ? Ramadier wilt geen kommunisten in zijn regering en hop, heel Frankrijk weer in de "schwartz", gelukkig hebben ze het gas nog niet afgesloten...
- PERSER *(geeft het colbert aan Léon)* 't Is klaar.
- LEON *(maakt met zijn twee open handen een kapstok en ontvangt met veel zorg de vesten onder de schouders, en houdt het bij het licht)* Weer een nieuw model : zakken, revers, mouwen ... Enfin, als het orders oplevert voor mij niet gelaten. *(Hij gaat weg en zegt nog :)* Ik ben maar een minuut weg, alleen het zogenaamde nieuwe model aan de zogenaamde vertegenwoordiger geven, ik moet er niet van hebben, een....
(Hij maakt een gebaar alsof hij een das straks aanhaalt. Simone heeft zich niet bewogen, ze zit maar voor zich uit te staren. De perser gaat naast haar zitten. Stilte)
- PERSER *(met moeite)* Wanneer is hij weggegaan ?
- SIMONE '43.
- PERSER Eind '43 ?

- SIMONE *(knikt van nee)* Op de akte van afwezigheid staat : "Heeft Drancy verlaten in maart '43". *(pauze)*
- PERSER Zeggen ze waarheen ?
- SIMONE Lublin Maïdanek, met als bestemming.... *(stilte)*
- PERSER Hoe oud was hij ?
- SIMONE 38. We zijn laat getrouwd. Hij was tien jaar ouder.
- PERSER Toonde hij ook zo. *(Simone begrijpt hem niet)* Leek hij ouder of jonger ?
- SIMONE *(steeds zonder hem aan te kijken)* Misschien een beetje ouder in die tijd dat ze hem oppakten. Hij was aan 't herstellen. Hij was een tijdje krijgsgevangene in Compiègne. Daar was hij ziek geworden. Toen hebben ze hem vrijgelaten. Toen hij terugkwam in Parijs is hij naar de immigratie-dienst geweest om zijn papieren in orde te brengen, jaren had hij in Frankrijk gewoond zonder papieren en toen wilde hij kost wat kost alles in orde. De immigratiedienst heeft hem een soort verblijfsvergunning gegeven, hij was geen Fransman, hij was nog Roemeen, "statenloos" - "Roemeense afkomst" hebben ze er dan maar opgezet...
- PERSER *(zonder naar haar te luisteren)* Droeg hij een bril ?
- SIMONE Ja, maar niet altijd.
- PERSER En zijn haar ? *(Simone kijkt naar hem zonder hem te begrijpen)* Had hij nog al z'n haar ?
- SIMONE Hij werd een beetje kaal maar dat stond hem goed. *(stilte)*.
- PERSER Je weet zeker dat hij nooit in een kamp is terechtgekomen... *(een korte stilte)* Bij de aankomst werden de overlevenden van elk transport in twee groepen verdeeld... Zij die het kamp binnengingen en de anderen. We moesten te voet verder gaan, de anderen, veruit de meesten, werden in camions geladen op het ogenblik. *(hij stopt even)* De camions brachten ze onmiddellijk naar de douches... Ze hadden geen tijd om het te beseffen, ze kwamen niet in het kamp terecht.... *(pauze)*
- SIMONE Hoe kunt ge daar zo zeker van zijn ? *(De perser antwoordt niet)* Iedereen zegt dat hij zal terugkomen, hij kan overal zijn, in Oostenrijk, in Polen, in Rusland. Ze zeggen dat ze daar goed verzorgd worden voor ze naar huis mogen gaan. *(De perser schudt zwigend zijn hoofd)* Achtendertig jaar dat is niet oud, dat is helemaal niet oud, wat ge zegt hebben ze met oude mensen

gedaan, met mensen die niet meer konden werken, met vrouwen, met kinderen, akkoord, wat weten we allemaal, maar ...

(Zij wordt onderbroken doordat Léon binnenkomt, met een kabaret met thee, een fles genever en koekjes. Simone is opgestaan, ze heeft haar mantel over haar werkschort aangetrokken en ze is weggegaan, nadat ze in het voorbijgaan haar hand op de schouder van de perser heeft gelegd. De perser heeft niet bewogen)

- LEON *(staat verstomd - hij gaat achter haar aan en roept :)* Drink eerst een glas mee. Wacht even, ga toch niet alleen naar huis, we zullen u wegbrengen. *(komt terug)* Ze is weg. Wat heeft ze ? Als ze niet wilde overwerken dan moet ze dat zeggen... Goed, ik vraag of iemand kan blijven doorwerken vandaag... En als ze dan 'ja' zegt : dan goed gezind hé... Ik had dat ding zelf kunnen afwerken. Hebt ge gezien hoe dat ze wegging... maar nee... ga weg stijfkop. Heeft ze iets tegen u gezegd ?
- PERSER Ik heb haar iets gezegd:
- LEON Ah, goed. Goed, wilt ge thee, of een glas... *(wijst op de fles)*
- PERSER *(zonder op te staan)* Ik ga ook naar huis.
- LEON *(schenkt hem in)* Nee, nee, ga niet weg, ik laat u niet gaan in geen geval, eerst een glas...hé ? *(De perser reageert niet. Léon schenkt zichzelf in)* Daar hebt ge goed aan gedaan, daar hebt ge goed aan gedaan. Ik wou al heel lang met haar 's praten, maar ...
- PERSER *(als voor zichzelf)* kon ik mijn tong maar afbijten.
- LEON Ja, ge hebt gelijk, ge hebt gelijk "kon ik mijn tong maar afbijten". *(hij schreeuwt alsof hij stikt)* Hélène, Hélène. *(tegen de perser)* Wat wilt ge ? Ge moet toch een minimum aan weerstand hebben in het leven ... *(toont de stoel van Simone)* Op den duur wordt ze ... wordt ze ... En dat mist ze. *(zoekt naar woorden)* Ze ...
- PERSER Ik ga naar huis. *(staat op)*
- LEON Geen sprake van, geen sprake van, we gaan samen een glas drinken. Anders.... *(vaag gebaar - hij vult nogmaals de glazen)*
- HELENE *(komt binnen, ze is niet gemaquilleerd. Ze heeft een nachtjapon over haar slaapkleed aan)* Is Simone weg ?
- LEON Ja. *(hij wijst op de perser, spreekt met zachte stem)* Hij heeft met haar gesproken.
(Hélène ziet naar de perser zonder iets te zeggen. Léon heft zijn glas op en geeft het andere aan de perser, die neemt het automatisch aan)
Vooruit, uitdrinken. *(Ze drinken het uit)* Ik wou zelf met haar spreken, ja, ja, alleen... Ik ben bang van mijn woorden. Ik ben er

bang van ... Ik bedenk een vriendelijke zin vol "gezond verstand" en "menselijk medevoelen" en als ik dan mijn mond open doe, komt er een hoop smeerlapperij uit ... Ja, 't is alsof ik de schijterij heb met woorden. Dat is verschrikkelijk. Het is altijd zo. (*spuwt op de grond - daarna tegen Héléne*) Is 't niet waar?... Jaja, ik ken mezelf...

HELENE Alsjeblief, houd op met drinken, alsjeblief...

LEON (*onschuldig*) Ik? Ik heb niets gedronken... (*draait zich naar de stoel van Simone en begint plots te roepen*) In de voorraad groen zeep van de Duitse huismoeders, daar zit hij, daar moet ge hem gaan zoeken, niet in de bureaus, niet op lijsten, niet in de dossiers...

HELENE (*staat op en duwt hem met alle geweld terug op zijn stoel*) Dat is genoeg hé. Ge zijt zot geworden zeker, of wat?
(*De perser heeft niet gereageerd. Léon probeert te lachen. Hij wijst met zijn vinger naar Héléne. Hij neemt de perser tot getuige*)

LEON Tss...tss...tss... Zij heeft nooit het minste gevoel voor humor gehad. Nooit... Wat wilt ge er aan doen? Een Duitse jodin. Elk volk krijgt de joden die het verdient... (*hij lacht*) Het zaksel van het zaksel van de wereld, madam, dat is het wat dat gij zijt. (*doet alsof hij haar in haar gelaat wil spuwen, kust haar*)

HELENE (*haalt haar schouders op*) Poolse humor. Fijngevoelig. (*geeuwt*)

PERSER (*staat op*) Goed, ik ga naar huis.

LEON Zijt gij zo haastig om in uw bed te kruipen? Blijf nog even... (*opent het venster*) Ziet; alles stekedonker, morgen is het nog staking, ge kunt heel de dag in uw bed blijven liggen... Dank u wel, monsieur Ramadier... dank u wel, monsieur Thorez...

PERSER Ik kan 's morgens niet in mijn bed blijven liggen...

LEON Waarom? Bij WEILL zitten ze ook in het donker. De staking telt ook voor WEILL...

PERSER Ik ben dat gewoon, ik kan 's morgens niet meer in bed blijven liggen... (*stiltte.. De perser schenkt zich nog een glas in*)

LEON (*terwijl hij zich inschenkt*) Goed zo, goed zo, laat ons drinken, drinken. (*neurief*) "Buvons un coup buvons - en deux gais compagnons de la Bourgogne". (*hij zucht, en begint opnieuw te zingen*)

HELENE (zonder zich te verroeren) Ik ga in ieder geval slapen. (ze blijft zitten en geeuwt)

LEON Ja, ja, loopt gij maar naar de vrije zone, ga, ga, zij is weggegaan, terug naar haar moeder, bij de boerenpummels, ik wou dat niet, nee, ik ben hier gebleven... heel de oorlog in Parijs. Ik had zelfs valse papieren en alles, Richard, ik heette Richard, Léon Richard... Ja... Ik ging overal naar toe, er waren dagen dat ik mezelf was met een ster op, en dagen dat ik Richard was zonder ster. Ik heb nog een tijdje gewerkt onder die naam bij een dameskleermaker... een Italiaan. De mensen zeiden "Past toch op monsieur Léon", maar ik dacht zelfs als ze me pakken wat kunnen ze me doen? Nog een gatje bij in mijn kont?... Niemand wist van iets in die tijd, blind waren we, blind... Ik ging zelfs kaarten in een café met Armeniërs... En toen eind '43 begin '44 begon men overal te zeggen dat ze ons oppakten om ons te verbranden, toen heb ik ook serieus schrik gekregen, er was geen manier om naar de vrije zone te gaan, er was er ook geen meer. Op een dag kom ik thuis, de conciërge doet mij teken van niet naar boven te gaan, ze waren boven, drie snotneuzen met petten op, ik heb ze naar beneden zien komen, ontgoocheld, ze zeiden nog iets tegen de conciërge. Hij heeft mij boven op een kamerke verstopt, hij bracht mij eten en nieuws, daar ben ik blijven zitten, in den donker gelijk een mol, ik wachtte... En toen op een dag, klop, klop. Wie is daar? "Meneer Léon, het is zo ver, gedaan met de ellende, de Fritsen zijn weg." Toen ik dat hoorde ben ik ontploft van binnen, formidabel. (een stilte) Ik ben gelijk zot op straat gelopen, zonder reden, ik keek naar de mensen, vooral naar hun gezichten, ze zagen er gelukkig uit maar hoe moet ik het zeggen...? (pauze) Ik liep van de ene baricade naar de andere... Ik kreeg zelfs een geweer in mijn handen gestopt, het werd me even rap weer afgepakt omdat ik het zogezegd ondersteboven hield... En dan kwam ik in een groep mensen terecht die bij een camion stonden. Een jonge gast stapte op, armen in de lucht, handen op de kop, het was een SS'er, ros en blond, onze blik kruiste mekaar, en god weet waarom, ik had de indruk dat die broekschijter mij om hulp vroeg. De mannen van het verzet duwden hem de camion in en begonnen hem goed vast te binden om er militairder uit te zien, de vrouwen lachtten hem uit, en hij scheen mij toe te schreeuwen: "En GIJ, GIJ, ja gij die ondervinding hebt, helpt mij, versta mij toch." Onverwachts gooi ik mij op hem en roep: "Ich bin Yde, ich bin Yde, ich bin Leibedick". Hij deed zijn ogen dicht, draaide zijn hoofd weg, en hij verstopt zich achter in de camion. Onverwachts paniek? De vrouwen trokken hun klein mannen naar binnen: "Nog een Dutiser in burger, en hij zoekt ruzie." De mannen van het verzet omsingelden mij, hun baas duwe zijn mitraillette op mijn borst en schreeuwde: "PAPIERE, PAPIERE". Ik probeerde te lachen, er kwam een heel raar gerommel uit mijn buik, toen ik terug wat adem kreeg probeerde ik zo kalm mogelijk te zeggen "Ik ben een

Jood meneer de officier". "Ik wilde dat hij wist dat ik een Jood ben en nog leef." "Dat is alles, daarom heb ik geroepen." "Neem mij niet kwalijk." De baas keek mij een ogenblik onbeweeglijk aan, ik zag duidelijk in zijn ogen dat hij niet verstond waarom ik geroepen had, hij zou het ook nooit verstaan, denk ik. Ik begon stilletens achteruit te gaan, want ik had schrik dat hij nog meer uitleg zou vragen, hij gaf een teken en al die mannen sprongen op de camion en reden weg, formidabel... Ik voelde de blikken van al die andere op mij wegen, ik deed mijn armen wijd open, ik boog mijn hoofd, en zonder dat ik dat wou begon... mijn lijf zich te ekskuseren ... Ik had goed zeggen dat alles gedaan was, dat ik terug vrij was, niks aan te doen ... Een stokoude stem uit Verdun sprak heel duidelijk lettergreep na lettergreep : "Hier in Frankrijk respecteert men krijgsgevangenen". Het gerommel in mijn buik werd nog heviger. (de maag) Daarna werd ik doorzichtig, zoals de onzichtbare man uit de cinema, weet ge wel, en ik heb ze alleen gelaten, mensen die krijgsgevangenen respektterden, de konventies van Genève, de konferenties van Den Haag, de akkoorden van München, het Duits-Russisch pact en de kruisen, al die decoraties, en ik ben naar huis gegaan, enkele dagen later was de Moffin daar terug... (hij duidt met zijn kin op Héléne) en we begonnen onze eerste frak terug te maken, uit een soort vilt, half karton-half kladpapier, op dat moment waren de mensen niet moeilijk, 't ging de deur uit gelijk warme broodjes, dat was een goeie tijd in het begin, ook al hadden we gaan stoffen, geen voeringen.... (stilte) En gij ? Hoe hebben ze u gepakt ?

- PERSE (na een pauze) Ze hebben me gepakt.
(Léon knikt met het hoofd. Stilte)
- LEON (gaat verder) In 't begon stond ik er alleen voor, samen met Héléne. Ik moest de patronen snijden, persen en aan de machien staan... Héléne deed het handwerk, daarna hebben we de vrouw van de politievent aangenomen... (wijst de plaats van Laurence aan) Nadien hebben we de plezantste thuis er bij gekregen. (wijst de plaats van Mimi aan) Dan kwam er nog een machinewerker die zijn kozijn meebracht, en zo, van 't een kwam 't ander, zo kwam ik tot over mijn oren in de stront te zitten. (stilte)
- PERSER (staat op en zegt) Ik ben weg. (hij zet een stap, stopt en zegt) Ik kom maandag niet.
- LEON Goed, gelijk dat ge't wilt, ge moet het maar zeggen, ge wilt uwe maandag hebben, wel pakt hem, profiteert er van, gelijk de andere, wat wilt ge dat ik er aan doe ?
- PERSER (na nog een stap) Ge zult een nieuwe perser moeten vinden. (pakt zij spullen bij mekaar en wil weggaan)

- LEON Wat ? Wat wilt ge daarmee zeggen ? Wat wilt ge daarmee zeggen ?
Wilt ge meer verdienen ? Spreekt vrijuit tegen mij. Wij kunnen
dan toch, hé. *(hij weent bijna en neemt de perser bij de arm)*
- PERSER Ik kom van de week eens langs om alles te regelen, rekent mijn
loon maar uit. *(zet zijn doosje met kaartjes op de perstafel)*
- LEON Maar gij zijt zot, wat gaat er niet. Wie werkt er hier op uw
zenuwen? Ik ? Heb ik iets gezegd ? Hebben ze u gepest ?
- PERSER Nee, nee, het 't is... *(maakt zijn zin niet af. Hij maakt geen enkel
gebaar)*
- LEON Doe tenminste uw 8 dagen uit, daarna zullen we nog wel zien, we
zijn toch geen wilden, hé ? We kunnen er toch nog eens over
praten... dat komt wel in orde... dat ik even de tijd heb om een
oplossing te zoeken.
- PERSER Nee, nee... 't is beter zo... salut Léon. *(reikt hem zijn hand)*
- LEON *(zonder hem een hand te geven)* Hebt ge't niet goed hier ? Hebt ge
het niet goed hier ?
- PERSER Jawel, heel goed... allé salut. *(hij gaat weg nadat hij Héliène heeft
gegroet. Héliène is tijdens het verhaal van Léon ingedommeld, ze kijkt de
perser niet begrijpend aan)*
- LEON *(gaat de perser achterna)* Ze hebben mij verwittigd, ze hebben het
zo dikwijls tegen mij gezegd, begint er niet mee, nooit. Ze zijn
allemaal zot, allemaal zo, alsof ze alleen hebben afgezien,
godverdomme, ik ben ook door de stront gekropen... om te blijven
leven ... *(hij komt terug, gooit de fles en de theepot om, stampt er
tegen met de voet en brult)* Verdomme.

EINDE

ZESDE SCENE : De concurrentie

Het atelier op een dag in 1948. Het is nog voor de middag. De perstafel is nog onbezet. Gisèle werkt rechtstaande aan de rijgtafel. Marie is hoogzwanger.

- GISELE *(terwijl ze volop aan 't werken is)* Ik zeg tegen haar : "Later als ge getrouwd zijt dan doet ge wat ge wilt, maar nu ben IK hier nog de baas"...
- MIMI En wat zei ze daarop ?
- GISELE Niks, ze was al boven, ik weet zelfs niet ofdat ze mij gehoord heeft.
- MIMI Diegenen die het hardste roepen die hebben altijd gelijk.
- GISELE Gij hebt gemakkelijk spreken gij.
- MARIE Als ge jong zijt, dan gaat ge graag uit, dat is normaal, later als ge getrouwd zijt, dan komt dat er bijna niet meer van.
- LAURENCE Zoudt u nog willen uitgaan in uwe toestand ?
- MARIE Dat heb ik niet gezegd.
- GISELE "Als de jong zijt". Ik, als ik jong was ben ik nooit uitgeweest... Weet ge dat...
- MIMI Ge ziet wat er van komt... *(Gisèle kijkt naar haar zonder haar te begrijpen)* Zoudt gij willen dat uw dochter wordt gelijk gij ?
- GISELE Ik ben toch niet zo slecht, er zijn er heel wat slechter, ik heb niet te klagen...
- LAURENCE U toont nog helemaal uwe leeftijd niet, dat is waar...
- GISELE *(geërgerd)* Dank u wel. *(stilte - Gisèle in zichzelf)* Uitgaan, uitgaan, ze praten over niets anders, ik blijf graag thuis, dâar ...
- MIMI Om ruzie te maken met uwe Jules.
- GISELE Wij maken niet altijd ruzie...
- MIMI Ha, ik zie het al, kalverliefde. *(ze zingt een Java)*
- SIMONE *(tegen Gisèle)* En de jongste ?
- GISELE Oh, die, geen enkel probleem.

- MIMI Die voelt nog niets jeuken...
- GISELE Oh, gij kunt toch gemeen zijn, 't is er goed aan te zien dat gij zelf nog geen kinderen hebt... *(tegen Simone)* Ze doet goed haar best op school... 't gaat goed... ik zal maar hout vasthouden... voor zolang dat het duurt...
- MARIE Wat zoudt ge willen dat uw dochters later doen ?
- MIMI *(tegen Simone en Marie)* De hoerenstiel.
- GISELE Awel, 't is niet dat ik wil klagen, maar ik zou het niet graag hebben dat ze de godganse dag met een naald in hun handen moeten zitten, ekskuseer mij, maar ik zeg het gelijk ik het denk, maar het is geen interessant leven ... Nee, ik zou willen dat ze van meet af aan met 't naaimachine leerden werken, ge moet u niet zo moe maken, het is beter betaald, en het is in ieder geval toch interessanter werk, nee ?
(Mimi zingt : Maman PIQUE et papa COUD)
- LAURENCE Naaien met een machine ? Dat is mannenwerk.
- GISELE Waar dat ik vroeger gewerkt heb zaten er zowel mannen als vrouwen aan de machines.
- LAURENCE *(blijft koppig volhouden)* Dat is mannenwerk.
- MIMI Waarom ? Moeten ze die machiënen met hun kloten trappen ?
(Laurence slaat een "Oh" van afschuw, al de anderen moeten lachen)
- LAURENCE Het is heel aangenaam van met u een ernstige konversatie te voeren, men voelt direct waarmee u het meeste bezig zijt ...
- MIMI "Kloten", daar ben ik niet meer mee bezig dan met iets anders, eerder minder... Ik heb het slecht verstaan, dat is alles.
- LAURENCE *(tussen haar tanden)* Altijd die vuiligheid...
- MIMI Dat is geen vuiligheid, madame Laurence, ge moet ze af en toe wel eens onder de kraan steken, anders, zoals met alles, begint het op den duur te stinken... Ge moet eens tegen uwe man zeggen dat, als hij zijn kont was, dat hij dan ook zijn orgaan moet inzepen...
(De anderen liggen onder de tafel van het lachen)
- LAURENCE *(stopt haar oren)* Ik smeeek u, zwijgt erover, zwijgt erover, laat me gerust. Ik heb spijt dat ik iets gezegd heb, al weet ik niet meer wat. Oh, God, God.... *(ze heeft haar werk laten vallen en is weggelopen)*

- MIMI ZIJ wilt ook met de machine leren naaien...
(*Mad. Laurence gaat buiten en krulst monsieur Léon die juist binnenkomt met een veston onder zijn arm*)
- GISELE (*die de laatste repliek van Mimi niet heeft gehoord, informeert :*) Wat heeft ze gezegd, wat heeft ze gezegd ?
(*Simone en Marie hebben tranen in hun ogen van het lachen. Mimi is heel ernstig aan het werk. Gisèle smeekt dat zij de laatste zin van Mimi zou krijgen. Léon kijkt naar Simone, Marie en Gisèle, die niet werken maar luid hun neus snuiten, dan vraagt hij:*)
- LEON Is het om te lachen of om te schreeuwen ?
- MARIE We weten het zelf niet monsieur Léon, we weten het zelf niet. (*ze zucht*)
- GISELE Een beetje van alles, hé...
- MIMI (*ernstig*) Het is moeilijk om ze kalm te houden, ik doe wat ik kan, maar er zijn van die dagen... (*ze maakt een gebaar van onmacht*)
- LEON (*wacht met een ongewone kalmte tot Laurence terug is, die zich neer zet en terug begint te werken, en steekt dan van wal :*) Bon... mevrouw, voor wie werken wij volgens u ? Voor de doden of de levenden ? (*Geen antwoord. Hij draait de veston rond in alle richtingen - het ziet er triestig uit*) Als we voor de doden werken, zou ik zeggen dat dit een uitstekend kledingstuk is voor een lijk ... alleen onder ons gezegd, een lijk kan het evengoed zonder stellen, of niet soms ? Men gooit het op een lap vodden, rolt het erin en hop in de put... Men kan het ook zonder vod en put doen, dat is nog goedkoper ... Dat hebben we ook al meegemaakt, nietwaar ? ... Als we voor de levenden werken dan moeten we rekening houden met het feit dat de levende onvermijdelijk zekere beweingen zal maken, zoals zijn arm bewegen, gaan zitten, ademhalen, opstaan, knopen vastmaken, knopen losmaken.. Ik spreek nu niet over de tijden van oorlog waarin het meermaals voorkomt dat een levende, om in leven te blijven, verplicht is om beide armen tegelijkertijd in de lucht te steken, nee, ik spreek over de gewone bewegingen, in het gewone leven, in een gewone konfectiekleding. Kijk eens naar dit stuk. Meneer MAX heeft mij dit zojuist teruggestuurd en er was een papiertje op de revers gespeld; Mad. Gisèle wilt ge eens lezen.
- GISELE "Uitsluitend geschikt voor doden".
- LEON (*laat het papiertje zien en gaat verder*) Dat staat er in hoofdletters op... Op het moment dat de klant dit aantrok... (*stille, dan :*) kwam de voering van de mouw, ja mevrouw Simone, los. Goed ik weet het, dat is eigenlijk niet zo erg, niet de moeite om daarvoor te snotteren, dat zijn dingen die kunnen gebeuren, dat heeft de verkoper ook gezegd, één draadje van een slechte kwaliteit, één

steekje los, laten we daar niet te zwaar aan tillen ... Vervolgens vielen de knopen één voor één op de grond. (*maakt het gebaar van jas dicht te knopen*) Werktuigelijk, liet de klant zijn ogen op de knoopsgaten vallen, ja mademoiselle Mimi, beziet ze ook maar eens : met de hand gemaakte knoopsgaten.

MIMI Awel, wat is daar aan ?

LEON Ze schijten en ze kotsen tegelijkertijd, dat is er aan, vervolgens sloeg hij de ogen op, zag zichzelf in een spiegel, heeft zijn kleren van het lijf gescheurd, en is de winkel uitgelopen tot bij de concurrentie ... rechts de concurrentie binnen. Misschien hebt u al horen spreken over de concurrentie ? U weet wel die mensen die zoveel beter werken en zoveel minder duur zijn omdat ze zoveel minder algemene onkosten hebben. Toen de baas van het magazijn de cliënt zijn winkel uit zag sputen, heeft hij al de marchandise die hij juist van meneer MAX ontvangen had in die zijn gezicht gesmeten met dat papiertje erop, en is op zijn toer naar de concurrentie gelopen voor nieuwe voorraad. Monsieur MAX kreeg het pak, bekeek het, hij heeft mij geroepen ; ik heb het op mijn beurt ook nagezien, en ik moet bekennen dat de cliënt gelijk had : "Uitsluitend geschikt voor doden". (*Stilte - gaat dan verder, nog altijd als leraar*) Nu mot ik u waarschuwen dat de dames die wensen te blijven werken voor de doden, dat op een andere plaats zullen moeten doen... in 't vervolg zal mijn atelier zich uitsluitend en alleen aan de levenden wijden, en geloof mij, de tijd dat men hun de grootste smeerlapperij in hun pollen kon draaien is voorbij. Frakken met twee linkermouwen, met de knopen op hun rug, enz...enz... Gedaan. De oorlog is lang voorbij, met een beetje geluk hebben we gauw een nieuwe, wie weet, 't gaat overal zo goed tegenwoordig... We zijn niet meer na de oorlog, we zijn terug voor de oorlog. Alles is weer normaal geworden, vandaag de dag kunnen we weer alles vinden, aan alle prijzen, ze spreken zelfs van de rantsoenzegels af te schaffen, alles in overvloed. Ik eis nu een minimum aan beroepsernst, hoort ge, een minimum. (Hij trekt de jas aan, hij is hem veel te groot. De jas hangt hem slordig om het lijf) Kijk, kijk "Tussenmaat". Eén schouder op de eerste verdieping en de andere nog in de kelder... Madame Laurence, wilt u daar in het vervolg op letten tijdens het werk, in plaats van op de anderen...

GISELE Die kleur gaat u goed..

LEON "Die kleur". Wilt ge mij nog in mijn gezicht uitlachen ?

GISELE Nee, nee, ik meen het serieus, monsieur Léon...
(*Marie krijgt een nerveuze lach*)

- LEON Is 't nu gedaan, genoeg gelachen. Elk stuk zal in het vervolg gecontroleerd worden, en nog eens gecontroleerd, en als de steken te groot zijn of als het knoeiwerk is, wordt er opnieuw begonnen tot het goed is. Goed werk of slecht werk is alle twee werk, maar het wordt alleen niet even goed betaald, dat gaat ge nu eens leren. Gij woont hier in Luilekkerland, maar dat is nu definitief afgelopen, ge hebt mij goed gehoord, afgelopen. Van nu af aan wil ik dat het hier een gevangenis is, zoals op een ander, zoals overal, zoals bij de concurrentie. Ik was de peer, hé.
(Simone is zo voorzichtig mogelijk opgestaan, ze heeft het stuk dat ze juist af had op de perstafel gelegd, haar jasschort uitgetrokken, en ze loopt naar de deur, terwijl ze de naaisters teken geeft. Léon ziet haar vlak bij de deur)
Wat ? Zitten. En rap. Wat is dat ? Wat wilt dat zeggen ? Dat gaat hier binnen en buiten, 't is hier precies een duivenkot.
- SIMONE Ik moet nog een commissie doen en omdat het toch bijna middageten is, profiteer ik ervan om...
- LEON Ik beslis wanneer er hier 's middags gegeten wordt of niet.
- SIMONE Ik heb Madame Hélène verwittigd dat ik even weg moest, het is heel belangrijk.
- LEON Dat kan mij niet schelen. Ik ben hier de baas, en aan mij moet ge toelating vragen.
- SIMONE U was er niet en daarom heb ik het aan uw vrouw gevraagd.
- LEON *(schreeuwt)* Aan mij, aan mij, ik moet weten, en ik zeg nee. Wanneer ge de helft van de tijd verknoeit met commissies doen, of met ziek te zijn...
- SIMONE *(protesteert)* Op drie jaar tijd ben ik één keer acht dagen ziek geweest, en toen heb ik nog werk mee naar huis genomen...
- LEON Tatatat... Zij die niet bereid zijn van hier met een uiterste verbetering te komen werken, moeten in het vervolg niet meer op een stoel rekenen. De plaatsen zijn duur hier. Alle dagen krijg ik aanvragen, er is hier heel het jaar door werk, nooit dood seizoen, ge moet hier produceren, of anders moet ge maar voorgoed weggaan... Voor kermen, schreeuwen of commissies doen is er hier geen plaats... 't Is hier geen kommissie van openbare onderstand... Ik wil dat er hier gewerkt wordt, dat er hier ongerispelijk werk wordt afgeleverd, dat er kan geleverd worden en dat het niet terug naar mijnen kop gegooid wordt... Wie zit er opgescheept met hel de lading die Meneer MAX heeft teruggestuurd ? Ik, ik. Ik wil hier niet meer horen lachen, schreeuwen, janken, zingen. In 't vervolg wordt er gen uur meer verlet, hebt u mij goed gehoord, geen uur, zelfs al kreveren uw

kinderen, al verrotten uw oudjes, al ontploffen u venten. Ik wil het niet weten, verstaan ! Ge hebt de zaterdagnamiddag en de zondag om uw commissies te doen...

- SIMONE *(barst in tranen uit)* Dan zijn de bureaus dicht.
- MIMI Spreekt daar toch niet meer tegen, zottin. Gaat door, ge moet gene schrik hebben, ik zal wel zeggen hoe dat het afloopt...
(Simone werpt een blik op Léon, die zijn hoofd omdraait. Simone gaat buiten. Léon gaat op de plaats van Simone zitten. Hij blijft daar een tijdje zitten zonder iets te zeggen, alsof hij op is. De naalsters beginnen opnieuw te werken)
- LEON *(tegen Mimi)* Gij hebt een grote bek, hé...
- MIMI Dat gaat, merci, ik doe wat ik kan...
- LEON Dan moet ge eens, met uw grote bek, uitleggen, wat gaat haar dat nu opbrengen van haar gezondheid te verknoeien, om van de ene bureau naar de andere te lopen ?...
- MIMI Zij heeft recht op een pensioen, of niet soms ? Een vrouw alleen met twee kinderen.
- LEON Hier is haar pensioen, hier. *(klopt op de werktafel)* Als ze alle avonden een uur blijft overwerken, en niet de hele dag rondloopt om haar commissies te doen, dan heeft ze haar pensioen.
- GISELE Ze kan 's avonds niet langer blijven.
- LEON Waarom niet ? Wie heeft daar last van ? 't Is hier open, ik ben hier toch...
- MIMI Ja, maar als gij thuiskomt hebt ge niets anders te doen dan uw lompe voeten onder tafel te schuiven, want uw warm eten staat klaar. Zij, zij moest eerst commissies doen en eten voor haar klein gasten maken.
- LEON Waar een wil is, is een weg. Zij moeten weten wat voor haar het voornaamste is. Trouwens, waarom zou zij een pensioen krijgen ? Ter ere van wat ?
- GISELE Haar man is toch gedeporteerd.
- LEON Maar hij was geen Fransman, madame. Hij was geen Fransman. Zij heeft nergens recht op. Een Fransman krijgt een pensioen, maar een statenloze van Roemeense afkomst niet. Wie zou dat moeten betalen ? Wie ? Wij Fransen ? Waarom ? De Roemenen ? Ze kenden hem nog niet eens. Voor zijn twaalf jaar is hij ginder al weggegaan. Wat kan dat die Roemenen schelen. De statenloze ?

Die kunnen zich er niet meer mee bezig houden, die zijn samen met hem weggevoerd. Degenen die teruggekomen zijn - zoals onze vorige perser - zijn allemaal een kwink kwijt. Enfin, wie trekt zich dat nu nog aan ? Ze bouwen weeral volop nieuwe kampen. We krijgen nog niet de tijd om de oude af te betalen, of er staan al nieuwe.

MIMI Ze is bij een advocaat geweest, en die heeft gezegd wat ze moest doen ...

LEON Een advocaat, dat is het ... dat is het - die zal wel zeggen wat ge moet doen ...

(Léon maakt een gebaar alsof hij wil zeggen "Met wie ben ik aan 't praten ?" - Hij staat op en neemt de vest mee waarmee hij bezig was, aarzelt, maakt er een bol van en gooit ze uiteindelijk onder de perstafel. De naaisters werken voort zonder naar hem te willen zien. Mimi zegt zonder op te zien :)

MIMI Het is niet ons werk dat niet deugt, het is zijn "coupe", die op niets trekt. Hij snijdt er maar op los... Is ht dan de schuld van mijn knoopsgaten dat de mouwen er schots en scheef in zetten... Ge zult ver moeten zoeken om zo'n knoopsgaten nog te vinden... Als ze ooit een prijskamp zouden houden, dan weet ik zeker dat ik wereldkampioen knoopsgat maken zou zijn ... Zie, zie zelf ... Ik overdrijf niet ... ge zou zeggen dat ze leven, dat ze ogen hebben ... Ze missen nog een tong om te spreken. En met wat moet ik ze maken, ik heb nog niet eens echte cordonnet, maar van die rotte draad die gedurig afbreekt, en van die knopen maken ... echt waar... Er zijn van die dagen dat ... dat ik aan 't werken ben en me afvraag waarom ?... Ja, omdat dat de mode is zeker... Ik laat mij hier maar uitmaken... en ik heb niets, niets ... Ik heb zelfs geen kousen ... Ik heb geen combinaison... Ik heb geen zeep... Niks ... En eerst en vooral wil ik chocolat hebben... Ja, ik wil chocolat.

GISELE Allé, Mimi, wat krijgde gij ?

MARIE Zijt ge jaloers ?

MIMI Wat ? Ik heb geen gelijk ? Gedaan met de rantsoenzegeltjes. Voor hun zeker, maar wat hebben wij ? We hebben nog geen papier om ons gat proper af te vegen.

(Hélène is binnengekomen. Laurence probeert met kleine kuchjes Mimi te verwittigen. Mimi ziet Hélène en gaat onverbiddeijk voort)

Wat ? Wat ? Ik durf dat in haar gezicht zeggen. Het is zijn "coup" die op niets trekt, niet mijn knoopsgaten...

(Hélène gaat verder met colberts aan de kapstok te hangen, colberts die meneer Max heeft teruggebracht)

EINDE

ZEVENDE SCENE : De overlijdensakte

Het is 1949 - op een middag... Mimi, Gisèle en Mad.Laurence zijn aan 't werk. Jean, de nieuwe perser, staat aan zijn perstafel. Hélène aan haar rijgtafel. Simone trekt haar mantel uit en haar werkschort aan.

HELENE *(vraagt aan haar)* Hebt ge het ? *(Simone knikt van ja)* Laat eens zien. *(Simone haalt een stuk papier uit de grote enveloppe en geeft het voorzichtig aan Hélène. Simone gaat zitten en begint te werken, Hélène begint zacht te lezen :)* Akte van overlijden... Door het vonnis van de burgerlijke rechtbank van het SEINE departement... om die redenen verklaart en bepaald de rechtbank dat de heer... is overleden te DRANCY, departement Seine. Overleden te DRANCY? Waarom staat er : is overleden te Drancy?

SIMONE *(zonder van haar werk op te kijken)* Ze doen dat altijd zo.

HELENE *(begint tegen beter weten in harder te praten)* Wat wilt ge daarmee zeggen : "ze doen dat altijd zo". *(Simone geeft geen antwoord, met grote energie naait ze verder. Hélène leest tot het einde :)* ... overleden te DRANCY de 3de maart 1943. Wat willen ze daarmee zeggen. Is hij in DRANCY op het voetpad uitgeschoven, en daaraan gestorven ? *(Jean komt dichterbij, neemt de akte en leest op zijn beurt. Hélène tracht zich te bedwingen. Simone werkt onverschillig door)*

JEAN *(nadat hij de akte gelezen heeft)* Ze zetten er de laatste plaats op waar de overledene een spoor heeft achter gelaten... dat is wettelijk ... Dit is de datum van de plaats van vertrek naar ... *(zoekt naar zijn woorden)* ... meer ... wettelijk is.

HELENE *(valt hem in de rede)* Naar waar ? Er staat niet dat het een datum van vertrek is : er staat : Overleden te DRANCY, departement SEINE, punt, dat is alles... *(Jean gaat terug naar zijn perstafel, zonder iets te zeggen. Stilte. Hélène begint door het atelier te lopen. Ze komt bij Simone staan)* In de akte van voorlopige afwezigheid stond : "...hij is vertrokken uit DRANCY op 3 maart '43 met bestemming LUBLIN-Maïdanek, ik vind dat toch niet uit. Waarom hebben ze er dat hier niet opgezet? Gewoon ?

SIMONE *(na een pauze)* Op een akte van overlijden kunnen ze niet zetten : is vertrokken met bestemming puntje, puntje, puntje.

HELENE Waarom niet ?

SIMONE Het moet heel precies zijn.

- HELENE Waarom ?
(Simone antwoordt niet. Ze werkt met steeds meer energie door. Stille, Hélène begint plots te roepen)
 Ge had moeten weigeren. Ge had het moeten weigeren. Dat had ge niet moeten aannemen.
- LEON *(komt binnen met een kleermakersschaar in de hand)* Wat gebeurt er hier ? Wat is er nu weer ? Wat heeft ze gedaan ?
- HELENE *(geeft hem de akte)* Hier, lees.
- LEON Wat wil dat zeggen.
- HELENE Lees.
- LEON *(werpt een blik op het papier en zegt :)* Heel goed ... heel goed... Nu moet ze niet meer van de ene bureau naar de andere lopen. Nu kan ze af en toe eens op haar stoel blijven zitten en naaien.
- HELENE *(geeft hem het papier terug)* Lees het allemaal.
- LEON Heb ik gedaan. Ik heb het allemaal gelezen. Het is heel schoon, 't is prachtig, al de stempels staan erop, 't is volmaakt.
- HELENE Is er niets dat u raakt ?
- LEON Raken ? Mij ? Denkt ge dat het de eerste keer is dat ik een overlijdensakte zie ? *(grinnikt en schudt zijn hoofd)* Ik wou dat ik voor de winter al zoveel orders dan dat ik overlijdens....
- HELENE *(roeft)* Overleden te DRANCY. Overleden te DRANCY.
- LEON En dan ? DRANCY of ergens anders ?.. Het is toch maar een bladje papier...?
- HELENE Sukkelaar, "DRANCY of ergens anders", maar als het niet bestaat op hun papieren, met al die stempels, al die officiële handtekeningen, ziet ... rechtbank van het departement SEINE ... Griffier....Rechter...ingeschreven te...voor echt en onvervalst op... Dus er is niemand naar ginder vertrokken... niemand is ooit in een veewagen gestapt, niemand is verbrand ? Ze zijn allemaal gewoon in DRANCY doodgegaan. Of in COMPIEGNE of in PITHINIERS : Wie zal aan hen blijven denken ?
- LEON *(zachtjes)* Wij zullen aan hen blijven denken. Wij blijven aan hen denken. Daar is geen papier voor nodig en zeker geen gekres.

- HELENE Waarom liegen ze ? Waarom zetten ze er niet gewoon de waarheid op. Waarom staat er niet : "Levend in de vlammen gegooïd". Waarom...?
- LEON Papier, 't is een stuk papier, en ze heeft dit papier nodig om te proberen een pensioen te krijgen. Dat is alles. Het zou kunnen zijn dat ze zelfs geen rechts heeft op dat pensioen, want ze heeft er geen recht op. Maar ze wil het proberen. Ze wil van de ene bureau naar de andere lopen, het is sterker dan haar eigen. Ze kan het niet nalaten van dossiers te vullen, fichebakken, dat is haar enig gebrek... Dit papier zal haar tot niets dienen... tot niets. Het is een papier om andere papieren te krijgen, dat is alles.
- HELENE En hoe zullen zijn kinderen het dan weten ? Ze zullen "Overleden te DRANCY" lezen, meer niet.
- LEON Ze zullen het wel te weten komen, ze weten altijd veel te veel.
- HELENE Zeker, gij denkt "wie niet weet wie niet deert".
- LEON Zij die het zouden moeten weten die zullen het nooit weten, en wij weten al veel te veel, veel te veel...
- HELENE Wie zou het dan moeten weten volgens u ?
- LEON *(na een korte stilte)* De anderen.
- HELENE Welke anderen ?
- LEON Schreeuw niet zo tegen mij. Dit is hier een atelier om te werken, om te werken en niet om filosofie te bedrijven... *(tegen Simone)* En steekt dat weg. Waarom loopt gij hier met al die papieren te koop, hier worden geen pensioen uitgedeeld, hier wordt gewerkt, punt andere regel... zonder aktes of uittreksels.
- HELENE Schreeuw niet zo tegen haar, ik heb haar dat gevraagd.
- LEON En wat zijt gij dan wel ? Rechter, advocaat, procureur, minister van de Oudstrijders en Oorlogsslachtoffers ? Gij wilt alles met uw tong oplossen hé. Ge zoudt beter eerst mijn problemen oplossen, als er nog wat tijd overblijft, nadat ge die van een ander hebt opgelost.
- HELENE Welke problemen hebt gij ?
- LEON Ik ? Geen. Ik ben gelukkig, volmaakt gelukkig. Ik krepeer van geluk. Ik heb geen problemen. Ik heb geen problemen. En wie gaat er nog aan mij denken ? Wie zal er volgens u nog aan mij denken ?

(Hélène gaat weg. Léon zucht. Hij ruimt koortsachtig het atelier op. Iedereen is koortsachtig aan 't werk. Léon blijft even staan in het midden, met hangende armen. Niemand zegt iets, niemand kijkt op. Tegen Simone :)

Gaat het ...?

SIMONE *(trekt haar schouders op)* 't Gaat...

LEON Goed... goed....

EINDE

LEESEXEMPLAAR
maarten.verest@gmail.com

ACHTSE SCENE : De vergadering

In 1950, het atelier is in volle bedrijf

- LEON *(tegen de perser die volop colberts van de muur haalt, die achteraan in het atelier hangen en boven de perstafel)* Kunt gij vanavond wat langer blijven ?
- JEAN Ik ga om half zeven door.
- LEON Half zeven, zijt gij ambtenaar geworden ?
- JEAN Is het vrijdag vandaag ?
- LEON Ja, de dag voor de zaterdag.
- JEAN 's Vrijdags ga ik altijd om half zeven weg, dan heb ik een vergadering.
- LEON Gij hebt vrijdagsavonds een vergadering en ik moet zaterdagmorgens leveren.
(Jean gaat er niet op in, hij werkt rustig door. Léon haalt zijn schouders op en gaat naar de deur. Als hij bijna de deur uit is, bedenkt hij zich en komt op zijn stappen terug)
Zeg, uw revolutie begint die vanavond op die vergadering ?
- JEAN Ik denk van niet.
- LEON *(zucht)* Spijtig. 't Zou anders een goeie reden zijn om morgenvroeg later te leveren...spijtig ... 't Is dus gewoon een vergadering om te praten, om de revolutie voor te bereiden. Voor ene keer kunnen ze het wel zonder u doen, hé.
- JEAN NEE.
- LEON Zijt gij dan zo'n grote baas, dat ze zonder u niet voort kunnen ?
- JEAN *(zet kwaad zijn ijzers neer)* Als gij een perser wilt die dag en nacht werkt om u een plezier te doen ...
- LEON Niemand werkt hier om mij plezier te doen...
- JEAN Wij zijn niet getrouwd, en er is overal werk.
- LEON *(neemt de naalsters tot getuige)* Dat is een besmettelijke ziekte, al mijn persers willen hier weggaan. De tafel trekt op niets omdat ze scheef is, de ijzers zijn te zwaar, wilt gij een tas thee om vijf uur.

Mijn apensmoel staat hun niet aan. *(hij maakt een vreselijke grimas. De naalsters protesteren en willen hem een banaan geven)*

- JEAN Vrijdags, alle vrijdagen, dan is het vergadering en dan ga ik om half zeven weg.
- LEON Ga, ga door, trap het af, God behoeft u, weet ge wat we doen, we maken een nieuwe werkverdeling : gij gaat vergaderen en gij houdt u bezig met geluk van de hele mensheid, en ik ga vannacht hier strijken en hou mij bezig met de levering voor morgenvroeg, gaat dat gaan ? Vergeet ze in ieder geval niet te zeggen dat ik alle jaren (trouw) de almanak van de mijnwerkers en de boeren koop en vignetten voor het feest van de Arbeid, waar dat ik trouwens nooit naar toe ga omdat het altijd pijpestelen regent.
- JEAN Maakt u maar niet ongerust, ik zal ervoor zorgen dat ge als laatste wordt doodgeschoten.
- LEON En mijn vrouw ?
- JEAN Uw vrouw ook.
- LEON Merci. Doet goed van u beschermd te voelen. Simone, gij blijft bij mij om knopen aan te zetten, gij hebt toch geen vergadering hé ? *(gaat weg zonder zich om het antwoord te bekommeren)*
- MIMI *(tegen Simone)* Sukkel, waarom moet gij dat toch weeral aannemen ? Ge laat weeral op u kop schijten.
- GISELE Waarom vraagt hij dat niet aan zijn vrouw ?
- MIMI Denkte gij dat ze het rood van haar nagels zal afwerken. *(Simone naait door zonder op hen te letten)*
- GISELE En uw kinderen ?
- SIMONE Als ze me 's vrijdagsavonds niet thuis vinden komen ze me wel halen.
- MIMI Dan is het allemaal in orde, als gij dat goed vindt.
- JEAN Ze schijten op hare kop, en zij zegt nog merci... Ge weet toch dat ge rechten hebt, maar ge kent ze niet, hoe wilde dan dat ze u respecteren ?
(Stilte. Iedereen werkt. Plotseling valt Simone op de tafel, haar hoofd in haar handen en ze barst in snikken uit. Iedereen houdt op met werken)
- MIMI 't Is zo ver, ze kan het niet meer houden...

- MARIE Wat is er Simone ?
- GISELE *(neemt haar bij de schouders)* Hij meende dat niet zo kwaad.
- LAURENCE *(tegen de perser)* Ziet ge nu ? Ziet ge nu wat er van komt ?
"RECHTEN".
- JEAN Wat heb ik verkeerd gezegd ...?
- LAURENCE 't Is al goed, we zijn hier niet doof.
- SIMONE *(schudt hullend met haar hoofd)* Dat is het niet...
- MIMI Wat is het dan wel ? Waarom schreeuwt ge ? Wilt ge dat ik tegen
die aap ga zeggen dat ge vanavond niet kunt blijven, dat zal rap
gedaan zijn...
(Simone schudt van nee)
- LAURENCE *(staat recht)* Kom maar op mijn plaats zitten, dat zal u verstrooien
en ge hebt daar wat meer lucht, 't is ook zo warm vandaag en met
die winterstoffen...
(Simone bedankt Laurence met een handgebaar maar beweegt niet)
- MIMI *(zachtjes)* Hebt ge uw regels ? *(Simone schudt van nee - nog zachter)*
Dacht ge aan uw man...
- SIMONE *(schudt nog steeds van nee)* Ik heb aan niks gedacht, ik heb niks ...
niks...
- MIMI Is het omdat ge hun pensioen nodig hebt, gij kunt uw plan toch
trekken zonder... zijt gerust... daar moogt ge u niet ziek voor
maken... Laat ze hun pensioen houden, dat ze het opfreten.
(Simone trekt haar schouders op alsof ze wil zeggen, dat is het ook niet)
- GISELE 't Zijn uw kinderen hé ? Ze hebben weer ruzie gemaakt zeker. Als
die van mij beginnen hoop ik maar één ding, dat is dat zij
schreeuwen in plaats van mij, neemt dat van mij aan. Gisteren
kom ik thuis, heeft mijn oudste een plek op haar bloed, ze had ze
juist aan en ik kon ze al terug gaan wassen. Ik zeg tegen haar :
"Gij gaat ze terug wassen "... Allé, haar vader spant met haar
samen en dat gaf een geschreeuw en een geschreeuw. Ik heb heel
de nacht zitten schreeuwen... Ik heb geen oog dichtgedaan ...Ah, ik
zweer het, er zijn van die dagen... *(begint ook te snorren)*
- MIMI *(zegt tussen haar tanden terwijl ze haar vinger opsteekt)* Smoel toe,
gij...
- GISELE *(herstelt zich)* Wat is het nu weer ? Mag ik hier niets vertellen ?
(ze begint opnieuw te wenen, maar ze doet alsof ze haar neus snuift)

- SIMONE *(terwijl ze op tafel klopt)* Maar waarom moet ik nu schreeuwen ?
Waarom schreeuw ik nu ... Ik weet niet eens waarom ?
- MIMI Awel, stopt dan en begint te lachen...
- SIMONE Ik kan niet... ik kan niet...
- MIMI Kittels eens onder uw armen. *(Simone snikt weer)* Hoe meer dat ge moet lachen hoe minder dat ge moet pissen. *(Simone lacht door haar tranen heen)* Ziet ge, 't gaat wel... Wil ik eens een mop vertellen... *(Simone schudt haar hoofd)*
- JEAN *(terwijl hij zijn jas aandoet)* Laat haar toch gerust. Ze wordt nog zot van uwe zever.
- MIMI Bemoeit gij u met uw eigen zaken...
- JEAN Als ge nu allemaal samen eens zou gedaan krijgen dat hij u per uur moet betalen, dan zou hij wel nadenken voor hij vroeg om langer te blijven. Ge moet u laten respecteren. Anders...
- GISELE Ik, persoonlijk, wordt liever per stuk betaald...
- JEAN Per uur, ge doet uw oren en de rest moet als overuur betaald worden.
- GISELE Dan voelt ge u veel minder vrij.
- MIMI Gij zeker, gij moet alle vijf minuten gaan pissen.
- GISELE Ik, alle vijf minuten gaan pissen ?
- LAURENCE Daar moet ge u niet over schamen...
- GISELE Niet over schamen ? Ik doe dat niet, dat is al weet ge dat.
- LAURENCE Het was niet als een verwijt bedoeld...
- GISELE Het is niet waar. Dat is gelogen... ik moet nooit...
- LAURENCE Dat is toch wel erg hé, ge zoudt zeggen dat ge u beledigd voelt.
- JEAN *(na een korte stilte)* Gij hebt zagemeel in uwe kop.
- MIMI *(wijst op haar klok)* Vooruit lopen, koko, anders komt ge nog te laat op uw vergadering. *(Jean gaat weg, hij slaat de deur achter hem dicht. Simone zit nog steeds te wenen terwijl ze werkt)* Wij zijn onder ons, laat u maar eens gaan, komaan... *(Simone weent)*

- MARIE Ze zal er nog in stikken.
- GISELE Wilt ge niet wat op de perstafel gaan liggen ?
- SIMONE (*schudt haar hoofd en tussen twee snikken door zegt ze :*) 't Zal wel gaan... 't zal wel gaan...
- MIMI (*tegen Simone*) Mag ik het eens zeggen ?
- GISELE Laat haar gerust.
- MIMI Af en toe eens goed uw schouwke laten vegen, dat verjaagt de spinnen en de muizenissen.
- GISELE Pouah... of dat zo plezant is... Heeft ze nog geen vodden genoeg rond haar kop ? Een vent, daar hebt ge alleen maar vuile was van. Nu staat ze al heelder nachten de was van haar kleine mannen te doen.
- MIMI Er zijn toch wasvrouwen ?
- GISELE Dat heeft ze niet nodig, zeg ik u.
- MIMI (*tegen Simone*) Daar moet ge niet naar luisteren... Ga zondag met mij mee dansen... en ge vindt daar een goeie...
- GISELE Wat kunde gij toch vies zijn... echt waar... er zijn van die dagen...
- MARIE Zij heeft iemand nodig die haar helpt, die haar steunt...
- MIMI PROSPER YOP LA BOUM C'EST le roy de macadame...
- MARIE (*onderbreekt haar kwaad*) Nee nee, ik bedoel iets dat langer duurt...
- MIMI Dat is waar, hoe langer hoe beter. Aan iets kort daar hebt ge niets aan... (*Allen proesten van het lachen*)
- LAURENCE (*zonder te lachen, tegen Simone*) Voelt ge u al wat beter ?
- SIMONE (*veegt haar ogen af, lacht nu*) Ik weet niet wat ik had, ik voelde mij goed en opeens kreeg ik het gevoel dat ik moest stikken ..
- MIMI (*met tranen van het lachen*) Ja, in een grote kunt ge stikken...
- GISELE Houdt uw mond en laat haar klappen... Ik heb soms ook goesting om te ... goesting ... en als het niet overgaat dan is het... gelijk... gelijk... (*ze zoekt naar haar woorden*)

- MIMI Gelijk wat, zotten ?
- GISELE Gelijk dat er hier een pak watte zit. *(zij klopt op haar borst - tegen Simone)* Is het niet waar ? Is het niet waar. Gelijk een pak watte. *(Simone trekt haar schouders op, als teken dat ze het niet kent)*
- MIMI *(tegen Giséle)* Gij hebt daar geen enkele reden voor. Gij zijt gelukkig gij, gij hebt een ventje en een huizeke en kinnekes...
- GISELE Zeker... zeker en vast...
- SIMONE Maar ik ook, ik ook, de jongens doen het goed, ze volgen goed op school, hier is er heel het jaar door werk, er is geen dood seizoen ...
- MIMI Wat dat ge mist is een...
- GISELE Gaat gij nu zwijgen...
- MIMI Vooruit, ga zondag mee dansen met mij. Ik zeg tegen mijne MICKY dat ik naar mijn moeder moet gaan, want die kan hij niet uitstaan.
- SIMONE Zotteke, waar moet ik dan met de jongens blijven ?
- MIMI Hangen ze 's zondags ook aan uw rokken, denk toch eens aan uw eigen, laat ze gaan sjotten of... kamperen ...
- GISELE Merci, hun een valling laten opdoen... merci...
- SIMONE Zondag is hun dag, dan gaan we naar de cinéma...
- MIMI Elke zondag ?
- SIMONE Behalve als het schoon weer is, dan gaan we wandelen. En in de late namiddag gaan we naar mijn vader...
- MIMI In het oudmannekenshuis ? *(Simone knikt)*
- MARIE Met de kinderen ?
- SIMONE Dat kan toch niet anders.
- MIMI Amaai, plezante zondag... en dan verschiet gij ervan... Wanneer kunt ge uw gedachten dan eens op iets anders zetten ?
- SIMONE Hier, bij jullie...
(Mimi kijkt haar een ogenblik aan en begint dan terug te werken. Iedereen werkt nu in stilte verder. Het alarm is voorbij)

EINDE

NEGENDE SCENE : Het leven opnieuw beginnen.

Een zomeravond in 1951. De ramen staan wagenwijd open. Simone zit op de plaats van madame Laurence. Ze naait knopen aan. Hélène probeert aan de rijgtafel kledingstukken in een kartonnen doos in te pakken en ze daarbij zo min mogelijk te kreuken. Het werkt op haar zenuwen.

- HELENE Zo worden het vodden...
- SIMONE Naar waar gaat dat ?
- HELENE België.
Léon komt binnen, hij gaat dicht tegen Simone zitten en lacht zonder reden)
Is het afgelopen ?
- LEON Raadt eens wat ik gekregen heb ?
- HELENE Hoe wilt ge zeggen.
- LEON Ik krijg drie azen, één zwarte heer en een rode dame, ik vraagt twee kaarten bij, ik gooi de heer en de dame weg, en raad eens wat ik krijg ?
- HELENE Twee azen.
- LEON "Twee azen" ? Eén aas. Er zijn maar vier azen en ik had er al drie.
- HELENE Daar ken ik niets van af... Waarom doet Max die zending niet.
- LEON *(tegen Simone)* Kunt gij kaarten ?
- SIMONE Zwarte Pieten met de twee kinderen.
- LEON Eén carré van azen, de eerste keer in mijn leven, en dan nog wel met mijn eigen machinewerkers... Maar nu is het gedaan, als ze nu nog willen spelen dan op een serieuze manier. We zijn wat te oud om nog voor knopen te spelen. 't Zijn dan nog mijn knopen, ze nemen geen enkel risico...
- HELENE Oh, ik ben het beu, ik krijg het niet klaar. Deze kartonnen doos is te klein.
- LEON Laat liggen. Ik zal het wel doen, ik moet hier toch alles doen... 't is simpel...
- HELENE O ja, o ja... Waarom doet Max dat niet ?

- LEON Ik heb het recht om mijn eigen cliënten te kiezen, zonder langs monsieur Max te moeten gaan. Ik ben niet met meneer Max getrouwd.
- HELENE Zijt ge zeker dat ze zullen betalen ?
- LEON Waarom zouden ze niet betalen ?
- HELENE Ik vraag het alleen maar...
- LEON Omdat ik een paar niet betalende heb gehad, denkt gij... *(Hij staat op en helpt Hélène het pak klaar maken. Simone heeft haar stuk af. Ze hangt het op en pakt het volgende - tegen Simone :) Nog nieuws van de kinderen ?*
- SIMONE Ja, ik heb een kaart gekregen.
- LEON Alles in orde ?
- SIMONE Ja, dank u.
- LEON Waar zijn ze nu ?
- SIMONE In de D.D.R.
- HELENE Gaat ge mij helpen of gaat ge babbelen ?
- LEON Ik help u en ik babbel. Ik kan twee dingen tegelijk doen. Ik heb geen twee linkerhanden zoals gij...
- HELENE *(laat Leon even doen)* Zo is het niet moeilijk, maar als dat aankomt zijn dat echte voden. Maak er ineens worsten van... ge zijt toch bezig.
- LEON Kunnen ze niet strijken in België.
- HELENE Goed, goed, laat maar, ge maakt me nog zenuwachtiger, ik doe het liever zelf.
- LEON *(tegen Simone)* D.D.R. ? Is dat niet in Duitsland ?
- HELENE De lucht is daar heel gezond.
- LEON Ja ja, dat zeggen ze ...
- SIMONE Ze zijn heel content.
- LEON Ge hebt ze toch verwittigd ?
- HELENE Léon alsjeblief.

- LEON Wat, ik zeg toch niets.
- HELENE Zeg dan niets.
- LEON 't Is toch wel erg hé, zij weet van te voren wat ... enfin...
- SIMONE *(tegen Héléne)* Ik wilde ze eerst niet laten gaan, maar toen dacht ik bij mezelf ; het is tenslotte de Joodse Federatie die het organiseert...
- HELENE Ge hebt er goed aan gedaan. Het klimaat is daar heel gezond.
- LEON Dat moogt ge wel zeggen...
- SIMONE De oudste schreef dat ze met een autobus Ravensbruck zijn gaan bezoeken.
- LEON *(tegen Héléne, kortaf)* Maar waarom maakt ge die doos nu klaar ? Wilt ge dat dat een hele nacht ligt te verfrommelen ?
- HELENE Ge hebt zelf gezegd dat het morgen voor dag en dauw de deur uitmoet. Ik heb Simone speciaal laten blijven...
(Simone heeft het stuk dat ze juist heeft afgemaakt opgehangen en maakt zich klaar om weg te gaan)
- LEON Ik doe dat morgen wel, laat liggen...
- HELENE Morgen hebben we geen tijd.
- LEON Laat liggen zeg ik.
- HELENE Nee, ik ben begonnen en ik maak het af.
- LEON *(tegen Simone)* Koppige steenezel hé... Gaat gij nu al slapen ?
- SIMONE Ja, enfin, ik ga naar huis...
- LEON Ge profiteert er niet van, nu dat uw jongens toch met vakantie zijn, om eens...
- HELENE Léon !
- LEON Wat is er nu weer ?
- HELENE Zwijgt.
- LEON Wat heb ik gezegd ? Ze is oud genoeg... Moet ik tegen haar spreken gelijk tegen een jong meisje, in bedekte termen ?

- SIMONE *(lacht)* Weet ge, 's avonds heb ik altijd nog zoveel dingen te doen in huis en dan... dan ... *(zij lacht)*
- HELENE Natuurlijk... daar weten zij niets van af...
- LEON Wie weet er niets van af? Gij weet er niets van af. Als ge er niet van profiteert terwijl uw klein mannen op vakantie zijn om zelf eens uit te gaan, om volk te zien, om nieuwe kennissen te maken, hoe wilt ge dan uw leven opnieuw beginnen? HOE?
- SIMONE Maar dat wil ik helemaal niet monsieur Léon, ik voel mij goed, zoals ik nu ben ... heel goed...
- LEON *(tegen Simone, geen tegenspraak dulgend)* Allé, gaat eens zitten... *(hij gaat naast haar zitten)* Kent gij de "Termometer" op de place de la République? Nee? Dat is een café op de hoek van de boulevard Voltaire en de avenue de la République. Een groot café. Goed. Elke zondagmorgen komt daar een zekere Madame FANNY, een heel vriendelijk mens, die zich bezig houdt met mensen die hun leven opnieuw... Gaat daar naar toe met mijn groeten, spreek eens met haar, en als zij iemand weet dan zal ze, hé... Gaat 'ns kijken, en als hij u aanstaat dan ... Zij zal u wel aan hem voorstellen... Dat verplicht u tot niets, hé, als het gaat, gaat het. En als het niet gaat, dan tot ziens en de kost. Ge zijt niet verplicht van te kopen, vrije toegang... allé ge verstaat dat wel... *(Stilte. Hélène ziet naar Simone, die plots begint te lachen. Léon tegen Hélène :)*
Wat krijgt ze? Heb ik iets plezants gezegd? Waarom alleen blijven als ge nog met iemand gelukkig kunt worden? Er zijn zoveel mannen die geleden hebben en die alleen zijn. Zij is toch normaal niet?... dus kan zij ook normaal leven. En zelfs al was ze zo lelijk als de nacht, ze heeft nog altijd een appartement met drie kamers, en er zijn er altijd die daarvoor interesse hebben ... *(Simone begint harder en harder te lachen)* Goed, ik heb niets gezegd.
- SIMONE *(kalmert)* Neem me niet kwalijk monsieur Léon, ik ben nooit in café Termometer geweest, maar men heeft me nog niet zo lang geleden iemand voorgesteld...
- LEON Voilà, ziet ge, ziet ge...
- SIMONE *(begint opnieuw te lachen)* Hij is zelfs bij me thuis geweest.
- HELENE *(laat haar pak vallen en komt vlak bij Simone zitten)* Maar dat is formidabel, formidabel.
- SIMONE De kinderen hebben het hem zo onmogelijk gemaakt, dat hij vertrokken is en dat ik hem nooit meer heb teruggezien. Ze waren

verschrikkelijk tegen hem. *(lacht)* Gelukkig maar, want die madame die hem aan mij had voorgesteld, heeft later vernomen dat die vent al hertrouwd was dankzij die madame FANNY. En omdat hij vond dat het huis van zijn nieuwe vrouw niet groot genoeg was, zocht hij een groter appartement. 't Is daarom dat hij gevraagd had om bij mij eens op bezoek te mogen komen... *(lacht)* Weet ge wat hij zei toen hij wegging : 't Is een drie kamers appartement, maar het zijn kleine kamers.... Ik heb er geen spijt van, ik moest hem niet hebben, trouwens, ik geloof als ik het zou willen, dat ik het niet meer zou kunnen...

LEON Dat zeggen er veel...'t zijn niet allemaal rotzakken, er zijn ook deftige mannen bij die iemand zoeken...

SIMONE De kinderen zijn te groot, ze zouden zich ongelukkig voelen, ze zijn gewoon dat zij thuis de mannen zijn, ... en daarbij, toen ik met mijn man trouwde was dat al een gearrangeerd huwelijk, we waren aan mekaar voorgesteld ... Ik moet zeggen dat ik het goed getroffen had, ik heb het me nooit beklagd, 't was een goede man, maar vandaag ... 't zou toch anders moeten gebeuren, want ik geloof niet dat ik het nog eens zou kunnen. Wanneer die man naar mijn huis is gekomen, had ik hem éénmaal gezien, en dan nog bij die vrouw die hem aan mij had voorgesteld, toen hij bij me thuis kwam...

HELENE Hoe zag hij eruit ?

SIMONE Goed, hij had een beetje een scheve mond, maar hij zag er goed uit. 't Was iemand die veel ellende gekend had, veel af gezien... 't heeft me moeite gekost om mijn lach in te houden waar hij bij was. Van zo gauw hij zijn rug gedraaid had begon de kleinste hem na te doen... heel zijn bezoek met al zijn kommentaar. De man had een joods accent, de kleine deed hem zo goed na dat we op de grond lagen van het lachen... nee, dat is veel te ingewikkeld, ik voel me heel goed zoals ik ben, ik voel me vrij, ik zou niet meer kunnen... goed... goede avond. *(zij gaat weg)*

HELENE Tot morgen, goede avond. *(stilte)*

LEON Ik heb weer wat gezegd ...

HELENE Gij hebt soms van die gedachten.... *(stilte)*

LEON Goed, we gaan slapen.

HELENE *(wijst naar het pak dat nog niet klaar is)* Maakt gij dat morgen klaar ?

LEON Ik maak dat morgen klaar...

HELENE Ge moet een grotere doos nemen...

- LEON Maar nee, maar nee...
- HELENE En de brief ?
- LEON Welke brief ?
- HELENE Ge weet wel...
- LEON Zullen we morgen schrijven...
- HELENE Morgen zegt ge weer morgen, en dan weer morgen.
- LEON Ik heb geen papier.
- HELENE Schrijf hem hier in het klad op, ik schrijf hem nadien wel over.
- LEON Ik heb geen potlood. (*Hélène geeft hem een potlood - denkt even na*)
Wat moet ik erop zetten ?
- HELENE Daar hebben we het al uren over gehad...
- LEON Wat moet ik erop zetten om te beginnen ? Wat hebben zij geschreven ?
- HELENE "Beste kozijn"
- LEON Beste kozijn en nicht...
- HELENE Zoals ge wilt...
- LEON Beste kozijn en nicht en achterkozijntjes en achternichtjes...
- HELENE Laat dat maar zo, ik zal er wel iets op vinden.
- LEON Wilt gij hem schrijven ?
- HELENE Nee, 't is uwe kozijn en gij schrijft...
- LEON Mijn kozijn, het is niet eens een echte kozijn, het is een verre kozijn en zijn vrouw ken ik helemaal niet, ik heb haar nog nooit gezien, en hem zelf hoogstens twee keren in mijn leven en dan was ik nog een klein ventje, ik kan mij zelfs zijn gezicht niet herinneren, dus... (*Hélène zucht zonder iets te zeggen*) Goed : Verre kozijn en verre nicht, of beste verre kozijn... (*hij schrijft : Verre kozijn*) Zo, verder...
- HELENE (*dicteert*) Indien u nog altijd zinnens bent om hier heen te komen..

- LEON Ts..ts..ts !!! Niet zo vlug, ik kan niet volgen. Denkt ge dat we ze niet moeten zeggen dat het hier ook niet alles is, dat ze hier zullen moeten werken, enfin ik weet het niet, maar wat verwachten ze eigenlijk, waarom willen ze ginder weg ?
- HELENE Daar gaan we het nu niet meer over hebben, ze willen daar weg omdat ze het daar niet meer kunnen uithouden...
- LEON Omdat ze het daar niet meer kunnen uithouden... dat is een goede reden om alles in de steek te laten, en naar een land te komen dat ze nauwelijks kennen.
- HELENE Wilt ge dat ze niet komen. Dan is 't heel simpel, gij schrijft dat ge ze niet kunt ontvangen punt, maar maak mij niet zot, we hebben er over gesproken uren aan een stuk, alsjeblief.
- LEON Het enige dat ik vraag is of dat we ze niet moeten verwittigen, dat is alles. Het is hier ook niet gemakkelijk, ge moet hier ook hard werken, dat ze zich geen illusies maken.
- HELENE Wie maakt zich illusies ?
- LEON Dat weet ik niet, zij misschien, misschien denken ze dat het geld hier maar voor het rapen ligt.
- HELENE Schrijf maar wat ge wilt, ik ga slapen.
- LEON 't Is toch wel verschrikkelijk hé, gij zegt tegen mij dat ik een brief moet schrijven en wanneer dat ik bezig ben gaat ge slapen.
- HELENE Goed : schrijf dan op : "Beste neef en nicht. Ge zijt hier van harte welkom. Wij verwachten u vol ongeduld. Tot spoedig. Getekend Héléne en Léon."
- LEON Als het dat is wat ge wilt schrijven dan hebt ge mij niet nodig.
- HELENE Ik wil dat gij het schrijft.
- LEON Waarom ?
- HELENE Ik ken u, vooruit...
- LEON *(zucht)* Goed, beste verre kozijn, kom, wij verwachten u ten stelligste ... nee... Als u nog altijd voornemens bent te komen, laat ons dit dan onverwijld weten, zo dat wij nog in staat zouden zijn uw eerste verblijf alhier in de beste omstandigheden te regelen... Zo, is dat zo goed ? *(Héléne antwoordt niet)* Ge houdt niet van de stijl ?

- HELENE 't Is zo eenvoudig, als ge niet wilt dat ze komen, schrijf dan, komt niet ... Ik heb hoofdpijn...
- LEON Zou ik "kom niet" kunnen schrijven aan mijn bloedeigen kozijn, die mij om hulp roept na al wat hij geleden heeft ? Ik wil alleen maar ... dat brengt een hele verantwoordelijkheid mee, niet ? Wat weet ik wat er allemaal in hun kop rondspookt, waarom willen ze uit Polen weg ? Waarom willen ze naar hier komen. Juist naar hier. Waarom gaan ze niet naar ik weet niet waar ? Naar Israël bijvoorbeeld... Ze denken misschien dat wij hier een enorme fabriek hebben en dat we in het goud en de diamanten zwemmen.
- HELENE Het zijn kommunisten. Goud en diamanten kunnen zij niet verdommen. In Israël kennen ze niemand, hun kinderen spreken Frans, ze willen naar Frankrijk komen, in Frankrijk wonen, in Frankrijk werken.
- LEON Als ze kommunist zijn, waarom blijven ze dan niet wonen waar dat iedereen nu kommunist is ?
- HELENE Ik ga naar bed.
- LEON Kunnen we zelfs niet meer discussiëren... Ik probeer...
- HELENE *(valt hem in de rede)* Diskuteer met de muren, ik ben moe en ik heb hoofdpijn... het is uw familie, ge doet ermee wat ge wilt...
(Léon knikt van 'ja'. Hélène gaat hullend af)
- LEON Dat is toch wel verschrikkelijk, wat heb ik nu weer gezegd, wat heb ik nu weer gezegd ? Is het mijn schuld dat heel de wereld een varkensstal is ?

EINDE

TIENDE SCENE : Max

Aan het einde van de namiddag in 1952. Iedereen is aan 't werken, alleen Simone ontbreekt. Mimi zit wat te zingen. Léon komt radeloos binnengelopen, alsof hij wordt achternagezeten, hij verstopt zich onmiddellijk onder de perstafel achter een stapel colberts die nog niet geperst zijn. We horen de stem van Héléne vanuit de gang.

HELENE Maar als ik u zeg dat hij hier niet is.

MAX Waar is hij dan wel ? Waar is hij ?

HELENE Hoe kan ik dat weten ? Ik ben niet aan hem vastgebonden.

MAX Ik wil mijn bestelling, hoort ge, ik wil mijn bestelling, ik ga niet weg zonder mijn bestelling.

HELENE Zo gauw zij klaar is...

MAX Dat ken ik, dat ken ik, dan stuurt ge alles op met een taxi.
(Max is binnengekomen gevolgd door Héléne die hem tracht te kalmeren. Max is zichtbaar over zijn toeren. Hij kijkt voortdurend het atelier rond, ontdekt de stapel die op Simone's stoel ligt te wachten en kreunt :)
 Maar, er is niets klaar, niks....

HELENE *(lachend)* Ziet u wel monsieur MAX, alles wat gereed was hebben we al laten afgeven.

MAX *(terwijl hij de stukken door elkaar gooit en op de grond smijt, of ze zelfs de meisjes uit de handen rukf)* Enkel de veertig, enkel de veertig, ik heb alle maten nodig, ge hebt me niets anders dan de veertig geleverd, daar kan ik niets mee doen, veertig. *(hij blijft de stukken weggooien, hij verplaatst de stapel onder de perstafel en ontdekt Léon)* Léon.

LEON *(doet of hij wakker wordt)* Hé...

MAX Gij verstopt u tegenwoordig onder de tafels ?

LEON Wie verstopt zich hier ? *(komt er onderuit en vervolgt zijn idee)*
 Waarom moet ik mij verstoppen in mijn eigen huis ? ... Ik heb me al genoeg verstopt in mijn leven... Merci... dat is formidabel ... Heb ik niet meer het recht van te gaan en te komen onder mijn eigen perstafel ? Wie zijt gij ? Politie, belastingsontvanger, dat komt hier maar binnen, schreeuwt tegen mijn vrouw, trekt mijn personeel het werk uit de handen, snuffelt onder de tafels. Wat is dit, huiszoeking ? Hebt gij volmacht ?

- MAX *(beheerst zich)* Léon, Léon, Léon, waarom hebt gij vanmorgen tegen mij aan de telefoon gezegd, dat de rest van mijn bestelling met een taxi naar mij onderweg was, en dus alle momenten kon aankomen.
- LEON *(schreeuwt)* Heb ik dat gezegd ? Heb ik zoiets aan de telefoon gezegd ? Heb ik tijd om uren te telefoneren ?
- MAX Nee, gij niet, uw vrouw.
- LEON *(verdrietig)* Hélène, waarom zegt ge zoiets ? *(Hélène kijkt naar Léon zonder iets te zeggen)* In orde, we spreken er niet meer over.
- MAX Ik heb mijn cliënten die wachten op hun marchandise. Ik moet weten waar ik aan toe ben ? Ik hou ze al een maand aan het lapje, een maand. Vanmorgen is er ene het magazijn binnengekomen, die is op een stoel gaan zitten, en die gaat niet weg voor hij de rest van de order heeft.
- HELENE Als nu de ene op de andere gaat zitten wachten, kunnen we binnenkort niet meer werken...
- MAX Mevrouw, die mens heeft in zijn winkel ook cliënten die wachten voor een huwelijk of voor een begrafenis... hij kan ze niet eeuwig laten wachten. Als ge een datum afspreekt dan moet ge u daaraan houden... anders... Léon doet er iets aan, wij hebben er toch altijd een mouw aan kunnen passen.
- LEON Maar wie moet die mouw er in naaien ?
- MAX Als ge vanavond niet alles levert wat ik nog moet hebben, alles, goed gehoord, ALLES, dan zweer ik u dat het gedaan is tussen ons, definitief gedaan.
- LEON Gedaan, goed, dan is het gedaan, en wat moet ik nu gaan doen, gaan schreeuwen, mij gaan ophangen ?
- MAX *(met een hand op zijn maag)* Léon, als ik nog eens een maagzweer krijg...
- LEON *(onderbreekt hem)* Een maagzweer, hij spreekt over een maagzweer. Ik heb er twee, twee en een maagscheur.
- MAX Goed, 't is gedaan, ik kan alles verdragen, alles, behalve leugenaars.
- LEON Ik, een leugenaar. Ben ik niet veel zieker als hem ?
- MAX Als ge dat hier nu eens ordentelijk zou beginnen te organiseren, in plaats van op zijn Joods te blijven knoeien.

- LEON Ah, nu weet ik wat het is. Monsieur wil ons een Arische bedrijfsleider opsolferen, met plezier, laat maar komen, maar dan geef ik hem de sleutels en loop naar de vrije zone, naar de Côte d'Azur.
- MAX Waarom heb ik alleen maar de maat veertig gekregen ?
- LEON *(onderbreekt hem)* Bij mij gaat dat zo : het is alles of niks.
- MAX En ik heb niets aan maat veertig. Daar kan ik niks meedoen. Als ik er niet een paar van elke maat heb, dan kan ik niet leveren. Ik kan niet...
- LEON En gij denkt dat ik een deel van uw bestelling achterhou om u te kloten hé, leveren, leveren. Heb ik een ander doel in mijn leven ? Heb ik een ander ?
- HELENE *(tegen Léon)* Léon alsjeblief. *(tegen Max)* We gaan onze uiterste best doen, maak u maar niet ongerust...
- LEON "Onze uiterste best". Bezieet, beziet. *(wijst naar de naaisters)* Allemaal ontmoedigden, allemaal zenuwlijders, allemaal labielen en zelfs revolutionairen, komen met hun lamme konten op mijn stoelen zitten en doen of ze werken, allemaal hebben ze een broer, een vader, een moeder, een zuster en kinderen en een man en elk op zijn toer wordt geboren en gaat dood of wordt ziek, en wat kan ik daaraan doen hé ? Wat kan ik daaraan doen ?
- MAX En bij mij sterven ze niet, worden ze niet geboren ? Ik kom twee magazijniers tekort en mijn boekhouder wil operazanger worden. Hij staat te oefenen in mijn eigen bureau. Hij maakt mij nog zot. En dan moet ik nog stuk voor stuk leveren, achter mijn marchandise zitten, die ik druppels gewijze ontvang, facturen maken, de boekhouding doen, en de verzendingen voor de provincies klaarmaken.
- LEON Zeker, maar gij kunt tenminste 's nachts slapen.
- MAX *(gekweld)* Ik, 's nachts slapen ? Ik 's nachts slapen ?
- LEON Op het moment dat ik mijn ogen durf dicht doen duwt zij daar *(wijst naar Héléne)* met haar elleboog "Slaapt gij al ?". "Nee natuurlijk niet" en dan begint het weer van ... "Weet ge nog van die en die ?"... en toevallig zijn zij allemaal dood, en weet ge hoe ? En zij begint erover te spreken en dan te huilen, te huilen en dan slaapt ze in. Maar ik, ik heb gedaan met slapen, ik geraak niet meer in slaap, ik sta op, ik ga naar de keuken en begin te snotteren... Ik wil met die doden niets meer te maken hebben. En die doden zijn duizend maal doder dan andere doden omdat we ze

zelf niet... goed... We moeten aan de levenden denken. En toevallig ben ik de enige levende die haar overlijft ! 's Nachts vermoordt zij mij en over dag vermoorden zij mij. *(korte stilte)*

MAX Wat heeft dat met mijn bestelling te maken ?

LEON Wie spreekt er hier over bestellingen ? WIE ?

HELENE Léon alsjeblief...
(Max houdt zijn gebalde vuist op zijn maagstreek en krimpt ineen van de pijn)

LEON Ziet, ziet, geloof me, hij wil mij de schuld geven van zijn maagzweer. Als ik maar een maagzweer had, dan ging ik elke avond in een jazzcafé dansen !...

MAX Léon, serieus van man tot man... nu...

LEON O ja, laat ons dan eens over die stof spreken van u, wat is daarmee aan de hand ? Speciaal synthetisch, puur chemisch. Is het dat wat ge tegenwoordig nodig hebt om het chiquer te maken ? Gij denkt dat ik dat niet weet vanwaar dat dat komt.

MAX Komt uit Zwitserland...

LEON Dat is juist, dat is juist, het komt uit Zwitserland, het gaat door Zwitserland...

MAX *(tegen Héléne)* Wat bedoelt hij ?

LEON Ik zeg tegen mezelf, zij leveren tenminste op tijd, nooit een trein, nooit een transport met vertraging, de beste expéditeurs ter wereld. Maar onder ons, monsieur Max, die stof is te laat, niks aan te doen, ik zeg niets, ik jaag me niet op, u vooral niet zenuwachtig maken met die mensen... En wanneer dat hun magnifieke puur chimieke stof aankomt, en gesneden wordt, dan begint ze haar eigen goesting te doen. Ze doet wat ze wilt. Vraag het maar... *(De naaister maken enkele bescheiden gebaren die de archi-slechte kwaliteit van de stof aangeeft)* Zet er een ijzer op, droog, dan wordt ze zo hard als een plank en krimpt in de breedte, strijkt ze vochtig dan wordt het zo slap en week als een spons, hangt ge het aan een kapstok dan wordt het eens zolang, ze krijgt boebels, het glimt, maar zeg het hem, zeg het hem zelf, gij ... *(wijst naar de perser, die knikt)* En ik moet dat maar allemaal aanzien.

MAX *(schreeuwt als een waanzinnige)* Vijftig procent fibrane, en vijftig procent nylon, het laatste snufje van de moderne techniek, het laatste snufje.

- LEON *(schreeuwt nog harder)* Ja ja, het laatste snufje, wat hebben ze ginder nog in stock, duizenden en duizenden tonnen ? AS en HAAR, ja monsieur, ge moet u schouders niet optrekken, haar, bergen haar...
- MAX Maar wat wilt hij zeggen, wat wilt hij zeggen ...?
(Léon trekt plotseling de kleren uit de handen van de naaisters en smijt ze voor Max's zijn voeten, dan werpt hij zich op de kleren die opgehangen zijn. Hélène en de perser proberen hem tegen te houden. Max zoekt verbijsterd de kleren bij elkaar. Hij vouwt ze weer op, onverstanebare woorden mompelend.
Er verschijnt een jongetje in de deuropening. Hij is tussen de tien en de twaalf jaar, draagt een bril en bekijkt, nauwelijks verbaasd, het ateller, dat nu in totale wanorde is)
- MIMI *(ziet de jongen en zegt)* Kom binnen, kom maar binnen...
- JONGEN *(gaat voor Léon staan, en zegt in één adem :)* Mijn moeder laat zeggen dat het haar erg spijt, maar ze kan vandaag niet komen werken...
- LEON *(schreeuwt als waanzinnig)* En dat komt gij mij 's namiddags om vijf uur zeggen ?
- JONGEN *(helemaal niet onder de indruk)* Ik kon niet vroeger komen want ik was in het hospitaal.
- LEON En uw broer ?
- JONGEN Hij was ook in het hospitaal.
- LEON Ah zo, ge waart alle twee tesamen ziek, bravo.
- JONGEN Nee, mama is ziek.
- MIMI Ligt zij in het hospitaal ?
- JONGEN Ja.
- HELENE Wat heeft ze ?
- JONGEN Ze kon niet meer recht blijven staan, ze was vanmorgend opgestaan om te komen werken, maar ze kon niet blijven recht staan. Toen is mijn broer een dokter gaan halen en die heeft gezegd dat hij haar naar het hospitaal zou brengen. In het hospitaal hebben ze gezegd dat ze daar in observatie moest blijven.
- LEON *(tegen Max)* "In observatie". Ziet ge nu, ziet ge nu, kunt ge daar nu iets aan doen ? Kunt ge daar nu iets aan doen ?

- MAX Goed, ik zal aan mijn cliënten zeggen dat ze maar wachten met te trouwen of met naar het bal te gaan omdat één van uw naaisters in 't hospitaal in observatie is.
- LEON *(tegen Hélène)* Waar wacht ge op, telefoneer, plaat een aankondiging. Gevraagd : bekwame afwerkster, zonder familie, zonder kind, geen weduwe, niet getrouwd, niet gescheiden, niet politiek bedrijvig, en een uitstekende gezondheid. Voor ene keer misschien zal het lot mij gunstig zijn... En jullie, wat doen jullie als vliegen rond dat kind, gij zijt hier om te werken, ja of nee, werkt dan, werken, ziet dat nu aan, ge zoudt zeggen dat ik ze al per uur betaal.
(Hélène is weggelopen)
- MAX Léon serieus... sst..sst... niet waar... *(gebaart met zijn kin naar het atelier)* zij bij zijn...
- LEON *(laat Max voorgaan, en roept alvorens de deur uit te stappen :)* Niemand verlaat het atelier vooraleer de bestelling van monsieur Max kant en klaar is. *(tegen de perser)* Vergadering of geen vergadering...
(Léon is weg. We horen ze lachen en praten. De vrouwen stellen de jongen vragen over de gezondheid van Simone)
- JONGEN *(heft zijn schouders op en zegt :)* Ik weet het niet, ze is moe ...
- MIMI Hoe gaat gij en uw broer dat klaarspelen ?
- JONGEN Wat wilt ge zeggen ?
- MIMI Om eten te maken en zo ?
- JONGEN O, we kunnen onze plan trekken. Ik kan koken en 's middags blijven we in de school eten.
- JEAN Ligt ze in het Lariboisière ziekenhuis ?
- JONGEN Nee, ik heb de naam van het ziekenhuis en alles op een papiertje geschreven, 't is een einde buiten de stad...
- GISELE Zo zou een mens doodgaan om zijn kinderen groot te brengen ...
- MARIE Ge moet uw mama maar heel graag zien.
- GISELE Heel uw leven lang...
- LAURENCE Ge zijt toch wel lief voor haar hé ?
- JEAN Laat dat manneke gerust.

- GISELE Zeg jongen, ge hebt zo een schone mantel aan. Is dat de mantel die ze uit Amerika opgestuurd hebben ?
- JONGEN Hij is niet schoon, 't is een meisjesmantel.
- MIMI Dat is waar, de knopen staan aan de verkeerde kant. Maar ge staat er toch goed mee.
- JONGEN Ik zie hem niet graag, het is een meisjesmantel.
- GISELEA 't Is toch vriendelijk van de Amerikanen om mantels op te sturen naar de Franse kinderen.
- JONGEN Ik moet de Amerikanen niet hebben.
- GISELE Waarom, mijn schaapje ?
- JONGEN Ik ben geen schaapje, ik ben voor de Russen, de Amerikanen willen oorlog voeren...
(*De naaisters moeten lachen*)
- JEAN Bravo, ge krijgt van mij een bolleke.
- JONGEN Ik moet geen bolleke hebben, dank u wel, ik moet teruggaan.
- MIMI Zeg tegen uw moeder dat ze vlug terugkomt, en dat we ze zullen gaan bezoeken en ... krijgen wij nog een kuske of is de jongeheer al te groot om de dames nog te kussen ?
(*Het kind komt terug, geeft een kus aan Mimi. Mimi geeft hem wat geld in zijn hand. Het kind weigert*)
Maar koop er iets mee, en voor uw broer ook.
(*De anderen geven hem ook een kusje*)
- GISELE Waar heeft uw moeder pijn ?
- JONGEN Ze heeft geen pijn, ze kan niet meer op haar benen staan.
- GISELE Schreeuwt ze nog zoveel ?
- JONGEN Mama ? Die schreeuwt nooit...
- LAURENCE Ze zal wel vlug terug komen werken.
- JONGEN (*omhelst Laurence*) Later gaan mijn broer en ik voor haar werken en dan moet zij niet meer gaan werken.
(*Ze knikken allemaal. De jongen gaat naar buiten*)
- JEAN En ik, krijg ik gene kus ?

- JONGEN Mannen kussen mekaar niet.
(Iedereen begint terug te werken. Gisèle begint te zingen : "Les Roses
Blanches".)
- MIMI Zwijgt !
(Gisèle stopt met zingen. Het werk gaat nog even in stilte door)

DOEK

LEESEXEMPLAAR
maarten.verest@gmail.com